

NURMIJÄRVI

Esiopetuksen opetussuunnitelma

Nurmijärven kunta
Varhaiskasvatuspalvelut
Sivistyslautakunta 26.4.2016 § 32

Sisältö

Saatteeksi	1
1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma	4
1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.....	4
1.2. Nurmijärven esiopetuksen kehittämisen lähtökohtia	4
1.3. Paikallinen opetussuunnitelmatyö	5
1.3.1. Yhteistyö kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa.....	5
1.4. Opetussuunnitelmaa täydentävät suunnitelmat ja ohjelmat	6
1.5. Opetussuunnitelman toteutumisen seuranta, arviointi ja kehittäminen	6
2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	7
2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	7
2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua	9
2.3. Arvoperusta	10
2.4. Oppimiskäsitys.....	11
2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa.....	12
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri	15
3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet	16
3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa.....	18
3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.....	19
3.3.1. Esiopetuksen ja kodin välinen yhteistyö	20
3.3.2. Yhteistyö esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa	21
4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet	22
4.1. Monipuoliset työtavat	22
4.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.....	23
4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet	25
4.3.1. Ilmaisun monet muodot	25
4.3.2. Kielen rikas maailma	27
4.3.3. Minä ja meidän yhteisömme	29
4.3.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni	31
4.3.5. Kasvan ja kehityn	34
4.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä.....	37
5. Kasvun ja oppimisen tuki	39
5.1. Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen avoimen yhteistyön toimintamallit.....	40
5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana	40

5.3.	Yleinen tuki	41
5.4.	Tehostettu tuki	42
5.4.1.	Pedagoginen arvio tehostettua tukea varten.....	43
5.4.2.	Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana.....	44
5.5.	Eritynen tuki.....	45
5.5.1.	Pedagoginen selvitys erityistä tukea varten.....	46
5.5.2.	Erityisen tuen päätös.....	47
5.5.3.	Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)	48
5.5.4.	Pidennetty oppivelvollisuus.....	50
5.6.	Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot	52
5.6.1.	Osa-aikainen erityisopetus	52
5.6.2.	Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja apuvälineet	53
5.7.	Oppilashuollon antama tuki kasvun ja oppimisen kysymyksissä	55
6.	Oppilashuolto.....	55
6.1.	Mitä oppilashuolto on?	55
6.2.	Monialainen oppilashuollon yhteistyö	56
6.2.1.	Oppilashuollon tasot	57
6.3.	Yhteisöllinen oppilashuolto	58
6.3.1.	Yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen	59
6.3.2.	Esiopetuskohtainen oppilashuoltosuunnitelma	60
6.4.	Yksilökohtainen oppilashuolto	61
6.4.1.	Monialainen asiantuntijaryhmä	61
6.4.2.	Oppilashuoltokertomus.....	61
6.4.3.	Salassapito, tiedonsiirto ja rekisteri	62
6.4.4.	Esiopetuksen henkilöstö yksilökohtaisen oppilashuollon toteuttajana	62

Sivistyslautakunta

§ 32

26.04.2016

Esiopetuksen opetussuunnitelma 1.8.2016 alkaen

SIVIS § 32

Valtioneuvosto antoi 28.6.2012 asetuksen perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen tavoitteista ja tuntijaosta (valtioneuvoston asetus 422/2012). Asetuksessa määritellään tavoitteet esiopetukselle, perusopetukselle, lisäopetukselle sekä perusopetukseen valmistavalle opetukselle.

Opetushallitus on päättänyt opetussuunnitelman perusteista esiopetusta, oppivelvollisten perusopetusta ja lisäopetusta varten 22.12.2014 (liite 13).

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä.

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa korostetaan aikaisempaan verrattuna uusina asioina mm. kestävä elämäntavan periaatteita, laaja-alaista osaamista, kulttuurista osaamista ja mahdollisuutta uuden kokeilemiseen. Myös tieto- ja viestintätekniikan käytön osaaminen ja monilukutaito ovat opetussuunnitelman perusteiden uusia käsitteitä.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään esiopetuksen kasvatus- ja opetustyön, oppilashuollon, huoltajien ja esiopetuksen yhteistyön sekä esiopetuksen muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta esiopetuksen kansallisten perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelma tulee laatia niin, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa esiopetuksen yksiköissä. Opetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon myös muut paikalliset suunnitelmat, kuten lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, varhaiskasvatussuunnitelma ja muut kunnan suunnitelmat.

Esiopetuksen opetussuunnitelmatyötä on tehty yhdessä esiopetuksen opettajien, erityisopettajien, lastentarhanopettajien ja päivähoiton muun henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteistyötiimissä on pohdittu jatkumoa perusopetuksen opetussuunnitelmaan. Esiopetuksen oppilashuollon

rakennetta on työstetty yhdessä oppilashuollon ammattilaisten ja sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien kanssa. Esiopetusikäisiä lapsia ja heidän vanhempiaan on kuultu esiopetuksen arvojen ja toimintakulttuurin osalta. Esiopetuksen opetussuunnitelma on ollut kommentoitavana kunnan kotisivuilla.

Nurmijärven esiopetuksen opetussuunnitelma on suunniteltu siten, että asiakirjassa vuorottelevat valtakunnallisen esiopetussuunnitelman perusteiden osiot ja oman esiopetussuunnitelman kuntapainotukset. Tavoitteena on opetussuunnitelman helppolukuisuus - valtakunnallisten perusteiden osiot ovat helposti saatavilla samassa asiakirjassa.

Paikallista opetussuunnitelmaprosessia on koordinoanut ohjausryhmä, jossa ovat toimineet vetäjä Kati Luostarinen, varhaiskasvatuspäälikkö Leena Laine, aluejohtaja Hilka Kemppainen, aluejohtaja Maritta Pylväläinen, aluejohtaja Mari Korhonen, aluerehtori Jyrki Lihr, aluerehtori Tiina Nordgren, aluerehtori Janne Taipale, erityisopetuksen asiantuntija Miira Arminen, varhaiskasvatuksen asiantuntija Märitä Käyhkö ja opetustoimen koordinaattori Kristiina Pimes.

Esiopetuksen opetussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään opetuksen järjestäjän, esiopetusyksiköiden sekä opetussuunnitelman laatimiseen osallistuneiden yhteistyöryhmien toimesta.

Perustelut päätöksen taloudellisille vaikutuksille sekä vaikutukset ympäristöön ja ilmastomuutokseen.
Yritysvaikutusten arviointi:

Esitys: Sivistyslautakunta päättää, että se hyväksyy liitteenä 14 olevan Nurmijärven kunnan esiopetuksen opetussuunnitelman otettavaksi käyttöön 1.8.2016 alkaen.

Lisäksi sivistyslautakunta oikeuttaa sivistystoimen virkamiehiä tekemään vähäisiä, teknisluonteisia muutoksia Nurmijärven esiopetuksen opetussuunnitelmaan.

Lisätietoja: Marita Käyhkö, varhaiskasvatuksen asiantuntija, 0403174089
Leena Laine, varhaiskasvatuspäälikkö, 0403172201

Päätös: Esitys hyväksyttiin.
Päätökseen kuuluu liitteet 13 - 14.

Saatteeksi

Nurmijärven kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma koostuu siten, että samassa asiakirjassa vuorottelevat Nurmijärven omat kuntapainotukset sekä valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet. Tähän ratkaisuun päädyttiin yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön ja esimiesten kanssa. Tavoitteena on, että esiopetuksen opetussuunnitelma muodostaa kokonaisuuden, johon on helppo palata yhä uudestaan ja uudestaan. Opetussuunnitelmaa täydentämään laaditaan käytäntöjä tarkentavia prosessikuvauksia sekä ohjeistuksia tukemaan esiopetusyksiköiden työtä. Niitä voidaan tarvittaessa päivittää ja muokata tarpeen mukaan.

Tämän esiopetuksen opetussuunnitelman valmistumisesta kiitämme esiopettajia ja lastenhoitajia päiväkotien johtajia, varhaiskasvatuksen konsultoivia erityisopettajia, suomi toisena kielenä lastentarhanopettajaa sekä opetussuunnitelmaprosessin ohjausryhmää arvokkaista ajatuksista työstön eri vaiheissa. Näiden lisäksi kiitämme yhteistyöstä sivistyslautakuntaa, esiopetuksen oppilashuollon työntekijöitä sekä esiopetusryhmien lapsia ja huoltajia etenkin esiopetuksen arvojen ja toimintakulttuurin osalta.

Nurmijärven sivistyslautakunta hyväksyi Nurmijärven esiopetuksen opetussuunnitelman kuntaosion 26.4.2016. Esiopetuksen opetussuunnitelma otetaan käyttöön 1.8.2016 kaikissa Nurmijärven kunnan suomen ja ruotsinkielisissä esiopetusyksiköissä.

Nurmijärvellä 26.4.2016

Marita Käyhkö

Varhaiskasvatuksen asiantuntija

Leena Laine

Varhaiskasvatuspäällikkö

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Opetushallituksen laatimat Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 ohjaavat esiopetuksen järjestämistä kaikissa Nurmijärven kunnan esiopetuksen yksiköissä sekä niissä Nurmijärven alueen yksityisissä päiväkodeissa, joissa esiopetusta järjestetään. Lainsäädännöllisesti esiopetusta ohjaa perusopetuslaki ja –asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus.

Esiopetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Tämä Nurmijärven esiopetuksen opetussuunnitelma on laadittu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta lisäten siihen paikallisia painotuksia ja täsmennyksiä. Rakenteellisesti asiakirja koostuu siten, että samassa asiakirjassa vuorottelevat Nurmijärven omat kuntapainotukset (punaisella pohjalla) sekä osia valtakunnallisista opetussuunnitelman perusteista. Lainaukset valtakunnallisista perusteista erottuvat kursivoinnin avulla. Tällä ratkaisulla halutaan edistää opetussuunnitelmien kokonaisuuden hahmottamista.

Valmis esiopetuksen opetussuunnitelma laitetaan kaikille luettavaksi esiopetuksen kotisivuille. Suunnitelmasta keskustellaan huoltajien kanssa esiopetuksen vanhempainilloissa esiopetusvuoden aikana.

Esiopetussuunnitelmaa päivitetään seuraavan kerran mahdollisten lakiuudistusten tai kuntalinjausten muuttuessa.

1.2. Nurmijärven esiopetuksen kehittämisen lähtökohtia

Nurmijärven esiopetuksen kehittämisen lähtökohtana on ollut esiopetuksen keskittäminen. Tämä tarkoittaa sitä, että esiopetusta ei anneta kaikissa päiväkodeissa, vaan esiopetus keskitetään tiettyihin alueen päiväkoteihin. Keskittämisen tavoitteena on saada yhteisten periaatteiden ja tavoitteiden pohjalta toimivat esiopetusryhmät. Näissä lapsilla on mahdollisuus monipuoliseen oppimisympäristöön ja pedagoginen toiminta voidaan suunnitella juuri ikäryhmän tarpeiden pohjalta. Myös lasten keskinäinen vertaistuki mahdollistuu. Keskittämisen hyötynä on henkilöstön osaamisen vahvistuminen hyvien käytäntöjen jakamisen ja yhteisten koulutusten avulla.

Toinen esiopetuksen kehittämisen lähtökohta on esi- ja alkuopetuksen yhteistyön kehittäminen. Esi- ja perusopetuksen yhteistyöhön on perustettu ohjausryhmä, johon kuuluu varhaiskasvatuspäällikkö, opetuspäällikkö, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen asiantuntijat, aluejohtajat ja aluerehtorit. Tämä ryhmä luo suuntaviivoja yhteistyön kehittämiselle. Nurmijärven eri taajamissa toimivat rehtoreiden ja päiväkotien johtajien yhteistyöryhmät, jotka koordinoivat alueen esiopetuksen ja alkuopetuksen yhteistyötä.

Kolmantena kehittämisen lähtökohtana on ollut esiopetuksen oppilashuollon sekä kasvun ja oppimisen tuen käytäntöjen kehittäminen. Näitä käytäntöjä ja rakenteita on kehitetty yhteistyössä neuvolaterveydenhoitajien, terveyskeskuspsykologien ja kuraattorien kanssa. Toimivat yhteistyön rakenteet varmistavat tuen saamisen lapselle varhaisessa vaiheessa.

Pedagogisen jatkumon huomioiminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on neljäs kehittämisen lähtökohta. Tämä asia korostuu varhaiskasvatuksen suunnitelman seuraavassa päivitystyössä uuden varhaiskasvatuslain pohjalta.

Nurmijärvellä ollaan sähköistämässä esiopetuksen pedagogisia lomakkeita. Sähköiset esiopetuksen ilmoittautumisen lomake sekä lapsen tehostetun ja erityisen tuen suunnittelun pohjana olevat pedagogiset lomakkeet ovat käytössä tämän opetussuunnitelman käyttöönoton yhteydessä.

1.3. Paikallinen opetussuunnitelmatyö

Nurmijärven paikallista opetussuunnitelmaprosessia on koordinoanut ohjausryhmä, jossa ovat toimineet opetuspäällikkö Kati Luostarinen, varhaiskasvatuspäällikkö Leena Laine, aluerehtori Jyrki Lihri, aluerehtori Tiina Nordgren, aluerehtori Janne Taipale, aluejohtaja Hilka Kempainen, aluejohtaja Maritta Pylväläinen, aluejohtaja Mari Korhonen, erityisopetuksen asiantuntija Miira Arminen, varhaiskasvatuksen asiantuntija Marita Käyhkö ja opetustoimen koordinaattori Kristiina Pirnes.

Esiopetuksen opetussuunnitelmaprosessista on huolehtinut varhaiskasvatuksen asiantuntija yhteistyössä varhaiskasvatuspäällikön ja aluejohtajien kanssa. Esiopetuksen opetussuunnitelman valmisteluvaiheessa kuultiin esiopettajia ja lastenhoitajia. Huoltajia ja lapsia kuultiin oppimisen arvoperustaan ja toimintakulttuuriin liittyvissä kysymyksissä. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteita on työstetty esiopettajista koostuneissa työryhmissä sekä esimiesten ja konsultoitujen erityisopettajien tapaamisissa. Kasvun ja oppimisen tuen lukuja ovat työstäneet konsultoivat erityisopettajat. Esiopetuksen oppilashuollon rakennetta on työstetty yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden sekä sosiaali- ja terveystoimen edustajien kanssa (kts. luku 1.3.1.).

Opetussuunnitelman kommentointi on ollut julkinen ja siihen ovat voineet osallistua kaikki edellä mainitut tahot sekä muut asiasta kiinnostuneet.

1.3.1. Yhteistyö kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa

Esiopetuksen opetussuunnitelman kasvun ja oppimisen tukea, oppilashuoltoa sekä kodin ja esiopetuksen välistä yhteistyötä käsittelevät osat on laadittu yhteistyössä esiopetuksen järjestäjän ja Nurmijärven kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa. Opetussuunnitelmatyössä ovat olleet mukana Oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tuen moniammatillinen kehittämistyöryhmä (Erkki), Oppilashuollon kehittämistyöryhmä (OK-ryhmä) sekä Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ohjausryhmä, joka vastaa edellä mainittujen osien toteutumisen seurannasta, arvioinnista ja kehittämisestä.

Liikuntapalveluiden liikuntasuunnittelija on tehnyt suunnitelmallista yhteistyötä esiopetuksen liikuntaan houkuttelevien oppimisympäristöjen kehittämisessä erilaisten koulutuksien, yksikkökäyntien ja materiaalien kautta.

1.4. Opetussuunnitelmaa täydentävät suunnitelmat ja ohjelmat

Esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnassa on huomioitu myös muita paikallisia asiakirjoja, joita ovat

- Varhaiskasvatuksen laatukäsikirja
- Esiopetuksen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- Suomi toisena kielenä opetussuunnitelma
- Tieto- ja viestintätekniikan opetussuunnitelma
- Perusopetuksen opetussuunnitelma
- Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma.

1.5. Opetussuunnitelman toteutumisen seuranta, arviointi ja kehittäminen

Opetussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään opetuksen järjestäjän, esiopetusyksiköiden sekä opetussuunnitelman laatimiseen osallistuneiden yhteistyöryhmien toimesta.

Esiopetuksen järjestäjätaho

- ylläpitää säännöllisiä esiopetuksen henkilöstön keskustelutilaisuuksia esiopetuksen opetussuunnitelman eri teemoista
- seuraa esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmien sisältöjä osana varhaiskasvatuksen laadun arviointia ja laatutyön ohjausta
- vahvistaa varhaiskasvatuksen laatukäsikirjan käyttöä itsearvioinnin työkaluna.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ohjausryhmä (avattu luvussa 2.6.1)

- huolehtii oppilashuollon seurannasta.

Varhaiserityiskasvatuksen työryhmä

- huolehtii kasvun ja oppimisen tuen käytäntöjen kehittämisestä yhteistyössä aluejohtajien ja esimiesten kanssa.

Esiopetusyksiköt

- toteuttavat seuranta- ja arviointia sekä määrittävät kehittämistoimenpiteet osana esiopetusyksiköiden lukuvuosisuunnittelua
- huolehtivat lasten ja huoltajien sekä muiden yhteistyötahojen mahdollisuudesta osallistua opetussuunnitelman arviointi- ja kehitystyöhön osana lukuvuosisuunnittelua.

2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.6)

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Esiopetuksella on suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Nurmijärven kunnassa esiopetusta annetaan nimetyissä esiopetusyksiköissä sekä yksityisissä päiväkodeissa. Esiopetusta järjestetään, jos esiopetusikäisten lasten lukumäärä on ryhmässä vähintään seitsemän. Esiopetus noudattaa pääsääntöisesti koulujen työ- ja loma-aikoja. Esiopetuksen laajuus on minimissään 700 tuntia lukuvuodessa, keskimäärin 4h/päivä.

Opetusministeriö on antanut suosituksen esiopetusryhmän koosta. Sen mukaisesti yhden opettajan esiopetusryhmässä saa olla enintään 13 lasta tai 20 lasta, jos ryhmässä on toinen koulutettu aikuinen.

Esiopetus on tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jonka tehtävänä on yhdessä kotien kanssa tukea lapsen elinikäistä oppimista

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.6-7)

Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus.

Esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla

opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta. Tästä määrätään tarkemmin kohdassa Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään valtioneuvoston asetuksessa.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia. Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen toteuttamisen vaihtoehdot kuvataan Lapsen kasvun ja oppimisen tuen yhteydessä. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja.

Esiopetus toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin Kasvua ja oppimista tukevan toimintakulttuurin sekä Oppilashuollon yhteydessä. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Esiopetuksessa käytetään tarvittaessa perusopetuslain mukaisia kasvatuskeskusteluja ja kurinpidollisia keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla. Opetuksen järjestäjä huolehtii lain edellyttämän suunnitelman laatimisesta joko erillisenä tai osana paikallista opetussuunnitelmaa.

Kunta tai esiopetuksen järjestämiseen luvan saanut muu opetuksen järjestäjä voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään esiopetusta koskevien säädösten, järjestämisluvan sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Nurmijärvellä esiopetus nähdään osana yhtenäistä oppimispolkua varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Esiopetus ja perusopetus jakavat opetussuunnitelmatasolla yhteisen arvopohjan ja oppimiskäsityksen. Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun liittyviin siirtymävaiheisiin kiinnitetään erityistä huomiota. Yhtenäisen toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää jatkuvaa yhteistyötä oppimisen polun eri vaiheissa. Esiopetusyksikön esimies tukee yhteistyön tekemistä avaamalla sen merkitystä sekä huolehtimalla rakenteista, joissa on varattu yhteistyöhön tarpeellinen aika ja paikka.

Yhteistyön tekemistä ja opetuksen jatkumoa tukemaan on laadittu yhteisiä siirtymävaiheen prosessikuvauksia. Näitä ovat esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen prosessikuvaus, jota avataan luvussa 3.3 sekä kuvaus lapsen siirtymisestä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.8-9)

On tärkeää, että varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä osiossa Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella esiopetusyksiköissä ja opetuksen järjestäjän tasolla on tärkeä merkitys.

Valtioneuvoston asetuksen mukaan esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja kunnioitetaan lasten mielenkiinnon kohteita opetuksen järjestämisessä. Leikki eri muodoissaan on vahvasti läsnä esiopetuksen toiminnassa. Huoltajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisessä tehdään tarvittaessa yhteistyötä monialaisesti.

Esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät opetussuunnitelman perusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Tavoitteellisuuden lisäämiseksi opettaja voi yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa laatia kullekin lapselle oppimissuunnitelman. Oppimissuunnitelma on laadittava, mikäli lapsi saa tehostettua tukea. Erityisen tuen piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Esiopetuksessa seurataan ja tuetaan kunkin lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä hänen tietojensa ja taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on samalla pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat

lähiympäristöön, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys lasten myönteisen kehityksen sekä uusien tietojen ja taitojen opettelun kannalta. Esiopetus tarjoaa lapsille tilaisuuksia vuorovaikutukseen, ilmaisun eri muotoihin ja uusiin kokemuksiin. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yhdessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Kun huoltaja on ilmoittanut lapsen esiopetukseen, lähtökohtana on, että lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan. Opetuksen järjestäjä päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.

2.3. Arvoperusta

Nurmijärven perusopetuksessa jaetaan yhteinen arvopohja esiopetuksesta toiselle asteelle. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa esiin nostetut lapsen ainutlaatuisuus ja oikeus hyvään opetukseen ovat Nurmijärven esiopetuksessa keskeisenä arvona. Vuorovaikutuksessa lapsen kanssa kiinnitetään huomiota kannustavaan palautteenantoon, itsetunnon tukemiseen ja aikuisen kuuntelemaan läsnäoloon. Lapsia kuullaan ja kuunnellaan, jotta heille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Kasvattajat tukevat lapsiryhmän ryhmäytymistä ja siihen annetaan aikaa. Esiopetuksen toiminnassa painottuvat yhdessä tekeminen, avoimuus ja kunnioitus. Jokaisen osallisuuden takaaminen ja tiivis yhteistyö edesauttavat tavoitteellisen toiminnan toteutumista. Yhteisön kaikkia jäseniä kannustetaan rohkeuteen kokeilla uutta; epäonnistumisia seuraa aina mahdollisuus yrittää uudelleen.

Leikki itsessään on tärkeää esiopetuksessa. Kasvattajien tehtävänä on toimia leikin mahdollistajana ja kannattelijana. Leikin havainnoiminen ja rikastuttaminen ovat tärkeä osa kasvattajien tehtävää. Leikin lisäksi erilaiset monipuoliset työtavat (luku 4.1) tukevat lapsen yksilöllistä oppimista.

Esiopetuksessa on lapsella oikeus hyvään opetukseen, josta huolehtii osaava henkilökunta. Osaaminen varmistetaan yhteisillä pedagogisilla keskusteluilla, koulutuksilla sekä toimintamuodoilla, jossa ammatillista osaamista jaetaan.

Kaikilla lapsilla on oikeus tasa-arvoiseen kohteluun. Tästä huolehditaan huolellisella suunnittelulla ja toteutuksella sekä henkilöstön säännöllisillä arvokeskusteluilla.

Kestävän elämäntavan periaatteet ovat läsnä esiopetuksen päivittäisessä toiminnassa. Periaatteet määritetään esiopetusyksikön lukuvuosisuunnitelmassa ja mallinnetaan lapsille kunkin yksikön parhaaksi katsomalla tavalla.

Esiopetuksen ja huoltajien yhteistyön pohjana on molemminpuolinen kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja avoin vuoropuhelu. Tästä huolehditaan aina, mutta erityisesti kohdatessa erilaisista taustoista tulleita perheitä. Kasvattajien on hyvä tiedostaa oman kulttuurin merkitys omaan ajatteluun. Kulttuurien välinen osaaminen rakentuu tiedosta, sosiaalisista taidoista sekä asenteesta ja tahdosta kohdata toisen kulttuurin edustaja yhdenvertaisena yhteisön jäsenenä.

Esiopetuksen arvokeskustelua pidetään yllä esiopetuksen toiminnassa. Esimiehen johdolla sitä arvioidaan säännöllisesti osana esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.9)

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten erilaisuutta sekä erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunnetaitojaan ja kauneudentajujaan.

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

2.4. Oppimiskäsitys

Nurmijärven perusopetuksessa jaetaan yhteinen oppimiskäsitys esiopetuksesta toiselle asteelle. Oppiminen perustuu lämmينhenkiselle vuorovaikutukselle lapsen ja lapsiryhmän kanssa. Oppimisessa ja opetuksessa pääpaino on löytää jokaisen lapsen omat vahvuudet ja lahjakkuudet ja niiden kautta tukea harjoiteltavia asioita. Aikuisen avulla lapsi oppii pikku hiljaa tunnistamaan omaa tapaansa oppia. Asian harjoittelu aloitetaan esiopetuksessa, mutta se jatkuu koko koulupolun ajan.

Lapset oppivat työskentelemään yksin, pareittain ja ryhmissä; vertaisoppimista hyödynnetään laajasti. Leikki on lapselle ominainen tapa oppia. Leikin kautta lapsi kokee oppimisen iloa sekä jäsentää ja käsittelee uutta tietoa suhteessa omiin kokemuksiinsa. Esiopetuksessa käytetään oppimisessa myös muita toiminnallisia tapoja, jotka houkuttelevat ja aktivoivat lasta oppimaan. Näitä ovat tekemällä oppiminen, eri aistikanavien hyödyntäminen oppimisessa, liikunnan avulla oppiminen, luonnon ja lähiympäristön huomioiminen oppimisympäristönä, tieto- ja viestintäteknologisten laitteiden käyttäminen osana oppimisen prosessia.

Esiopetuksen oppimiskäsityksestä keskustellaan yksiköissä ja esimiehen johdolla oppimiskäsitystä avataan osana esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 9-10)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Esiopetuksen ohjatussa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisen osaamisen sisällöt ovat läsnä esiopetuksen jokapäiväisessä toiminnassa läpileikkaavana teemana ja ne kehittyvät vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen oppimisen sisällöt otetaan huomioon suunniteltaessa ja toteutettaessa esiopetuksen toimintaa. Lasten osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet toteutuvat, jos lapset tulevat kuulluksi ja siten arvostetuksi omine aloitteineen ja ajatuksineen.

Lasten ajattelun ja oppimaan oppimisen houkuttelu on kasvattajan vastuulla. Kasvattaja kannustaa lasta kertomaan ääneen, miten tämä ratkaisee ongelmia/asioita. Se onnistuu mm. rohkaisemalla ja tekemällä avoimia kysymyksiä: ”mitä sitten tapahtui”, ”kerro lisää”. Lasten kysymyksille ihmettelylle, oivaltamiselle ja uuden keksimiselle annetaan tilaa varaamalla esiopetuspäivästä aikaa yhteiselle keskustelulle. Kasvattajaa tarvitaan lasten tueksi tiedon jäsentämiseen ja näkökulmien tuottamiseen.

Edellä mainituissa asioissa kehittyä myös lapsen monilukutaito. Kasvattaja herättää lasten mielenkiinnon erilaisia viestintätapoja kohtaan. Kuvien käyttö kommunikaation tukena, sadutus, taidekasvatus, kirjat, lehdet jne. ovat jo olemassa olevia tapoja kehittää monilukutaitoa.

Lapsia ohjataan tunnistamaan omia ja toisten onnistumisia sekä vahvuuksia ja iloitsemaan niistä. Tämä edistää koko lapsiryhmän hyvinvointia. Esiopetusryhmissä kiinnitetään huomiota hyviin tapoihin ja annetaan positiivista palautetta myönteisestä käyttäytymisestä. Empatiakyky eli kyky eläytyä toisten tunteisiin, on taito, jota voi lapsiryhmässä opettaa. Kyky empatiaan tarkoittaa myötätuntoa toisen pahaa oloa kohtaan. Se nostattaa halun toimia pahanolon vähentämiseksi arvostelun sijaan. Kun lasten kasvattajat kykenevät eläytymään turvallisesti lapsen tunnetiloihin ja tarpeisiin, lasten empatian taidot kehittyvät suotuisasti. Tällöin jo pienet lapset kykenevät toiminnassaan sovittamaan omia ja toisten tarpeita.

Kasvattaja auttaa lapsia tiedostamaan, miten he oppivat asioita parhaiten. Toivon näkökulman ylläpitäminen suhteessa oppimiseen, kasvuun ja kaikkeen tulevaisuuteen on sekä lapsiryhmän sisällä että huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä kaiken perustana. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja yrittämään. Epäonnistumisetkin kuuluvat elämään ja niistä päästään eteenpäin.

Esiopetuksessa opetellaan käyttämään tieto- ja viestintätekniikkaa osana oppimisprosesseja. Niiden merkityksen tulee näyttäytyä oppimisen välineinä, ei itseisarvona. Tieto- ja viestintäteknologiset välineet tuovat oppimiseen uusia ulottuvuuksia, jotka osalle lapsista voivat olla hyvin motivoivia. Tieto- ja viestintätekniikka on työväline myös oppimisprosessien dokumentoinnissa (ei vain valmiiden tuotosten). Niiden avulla on mahdollista arvioida lasten kanssa yhdessä oppimisprosessien onnistumista.

Laaja-alaisen osaamisen toteutumista arvioidaan esimiehen johdolla osana esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 10 -12)

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä. Tehtävä perustuu valtioneuvoston asetuksen periaatteelle tarkastella opetusta kokonaisuutena. Sen toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestävän elämäntavan omaksumiselle. Esiopetuksessa painopisteenä ovat kestävän elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja

heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestäväan elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestäväan elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon, kuvalukutaidon ja medialukutaidon. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvallukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Opetuksessa tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, palveluihin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa itse edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Lapsia ohjataan omaksumaan turvallisia ja ergonomisia käyttötaitoja.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 13)

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat esiopetusta koskevat säädökset sekä opetussuunnitelman perusteissa ja paikallisissa suunnitelmissa määritellyt arvot, oppimiskäsitys sekä esiopetusta koskevat tavoitteet. Sitä muovaavat myös johtamisrakenteet ja käytännöt, henkilöstön ammattitaito sekä käytettävissä olevat tilat, välineet ja materiaalit. Toimintakulttuuri näkyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa, ilmapiirissä sekä pedagogisissa käytännöissä ja vaikuttaa aina lasten

kohtaamaan esiopetuksen laatuun. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä

3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Nurmijärven esiopetusta keskitetään esiopetusyksiköihin eheän koulupolun ajatuksen mukaisesti. Yhtenäiset käytänteet, työvälineet, esiopetusryhmien yhteistyö ja pedagogiset keskustelut luovat kuntatasolla yhtenäistä esiopetuksen toimintakulttuuria. Lapsille järjestetään esiopetusryhmissä tarvittaessa tehostettua ja erityistä tukea.

Esiopetuksen toimintakulttuurin keskeisinä johtoajatuksina ovat oppimisen ilo, yhdessä tekeminen, toiminnallisuus ja kiireettömyys. Edellä mainitut asiat toteutuvat, jos esiopetuksen ympärillä vallitsee turvallisuuden ja luottamuksen ilmapiiri. Lapselle annetaan aikaa oppimiselle, asioihin palataan ja niitä toistetaan. Lapsi saa turvautua aikuisen apuun eikä kokoajan tarvitse selviytyä yksin. Oppimisen ilo kasvaa, jos oppiminen lähtee lasten kiinnostuksen kohteista käsin ja jos he saavat olla mukana suunnittelemassa, etsimässä tietoa, kokemassa, saamassa elämyksiä ja myös arvioimassa omaa oppimisprosessiaan. Vastuutehtävät, jotka ovat selkeärajaisia ja lapselle mahdollisia, osallistavat lapsia yhteisen päämäärän saavuttamiseen myönteisellä tavalla.

Lapset saavat esiopetuksessa kokemuksia, miten yhteistyö ja yhteinen keskustelu ovat mahdollisia myös silloin, kun ryhmän jäsenet ovat eri mieltä. Kasvattaja on avainasemassa opettamassa ja mallintamassa vuoropuhelun taitoja. Lapsiryhmässä opetellaan yhdessä myös ristiriitatilanteiden käsittelyä luomalla toimintakulttuuria, jossa osapuolten ajatukset kuullaan ja aikuinen auttaa heitä sopimaan ristiriidan keskenään. On tärkeää huomata esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden sisällössä se, että ajattelu kehittyy, kun toimitaan ja tehdään asioita yhdessä. Musiikki, draama, liikunta ja kädentaidot rikastuttavat ajattelua ja antavat mahdollisuuksia erilaisiin oppimiskokemuksiin.

Esiopetuksessa rakennetaan liikuntaan houkuttelevia oppimisympäristöjä, jossa lapset kokevat liikunnan mukavana ja innostavana asiana. Lapsille annetaan mahdollisuuksia erilaisiin motorisia taitoja kehittäviin liikuntamuotoihin päivittäin ja sopivasti osana muuta toimintaa. Hyvinvoinnista pidetään huolta huomioimalla aktiivisen toiminnan ja rauhoittumisen välinen tasapaino sekä aikuisen rooli lapsiryhmän stressitason säätelijänä.

Toimintakulttuuri lähtee kasvattajayhteisöstä ja sen vuoksi on tärkeää, että kasvattajayhteisössä mietitään ja kirjataan yhteisesti sovitut pelisäännöt palaverikäytäntöihin, sisäiseen viestintään, toisen työn tukemiseen, ristiriitojen selvittämiseen, huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön jne.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.13–15)

Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Kehittämisessä otetaan huomioon, että toimintakulttuuriin vaikuttavista seikoista osa on kirjoitettuja ja tiedostettuja, osa tiedostamattomia ja joskus myös tahattomia. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapselle.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Vastuu kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä ja esiopetusta johtavilla henkilöillä. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa kokeilemalla monipuolisia työtapoja, uusia ratkaisuja oppimisympäristöihin sekä kehittämällä ammatillista osaamista yhteistyöverkostoissa. Järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva kehittäminen ovat luonteva osa esiopetuksen arkea.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kaikille yhteinen esiopetus

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymistä. Esiopetuksen toiminnassa näkyvät lapsiryhmässä edustettuna olevat kielet ja kulttuurit sekä uskonnot ja katsomukset. Lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen ja toimimaan osana vertaisryhmää. Heitä ohjataan ottamaan muut huomioon sekä kunnioittamaan toisten yksilöllisyyttä. Näin luodaan pohjaa monimuotoisessa yhteiskunnassa toimimiselle.

Oppimisen ja oivalluksen ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Erilaiset tapahtumat, retket ja juhlat värittävät esiopetuksen kulttuurista vuodenkiertoa.

Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa. Leikillä on tärkeä merkitys muun muassa lasten kielen kehityksessä, uusien taitojen oppimisessa, tunteiden käsittelyssä ja kulttuuri-identiteetin muodostumisessa. Esiopetuksessa lapsilla on mahdollisuus leikkiä omaehtoisesti sekä opetella uusia leikkejä ja pelejä. Leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti.

Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. He saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Hyvinvointi ja turvallinen arki

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä aikuisten keskuudessa. Keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan näkyvät toiminnassa. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelämään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa.

Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota terveisiin elämäntapoihin. Lasten kanssa liikutaan monipuolisesti sekä sisällä että ulkona ja heitä ohjataan välttämään yhtäjaksoista istumista sekä vaihtamaan työskentelyasentoja. Esiopetuspäivään kuuluu myös mahdollisuus rauhoittumiselle. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti oppimisympäristöissä. Turvallisen arjen käytännöissä noudatetaan Oppilashuollon yhteydessä kuvattuja turvallisuuteen liittyviä oppilashuollon periaatteita sekä suunnitelmia.

3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Hyvä oppimisympäristö vaatii etukäteissuunnittelua ja koko kasvattajayhteisön yhteistyötä. Hyvässä oppimisympäristössä mahdollistuu sekä rauhallinen ja itsenäinen työskentely että toiminnallinen työskentely, jossa asiaa tutkitaan yhdessä käyttäen lapsille ominaisia tapoja toimia kuten leikkiä, liikuntaa, draamaa, musiikkia, kuvataiteita, kädentaitoja jne. Etukäteissuunnittelu tarkoittaa lasten kiinnostuksen kohteiden kartoittamista, välineiden ja materiaalien hankkimista, ajan ja tilan suunnittelua ja jaksottamista ym. yhteisten asioiden sopimista.

Esiopetusryhmissä panostetaan oppimisympäristöön, joka houkuttelee ja antaa lapsille mahdollisuuden leikkiin. Lasten kanssa asioita voi oppia leikkisästi, mutta oikeanlainen leikin oppimisympäristö antaa lapsille pitkäkestoisen leikin mahdollisuuden. Lapset ovat mukana rakentamassa leikin oppimisympäristöä, jolloin siitä tulee heille ominainen.

Esiopetuksen ulkopuolisia oppimisympäristöjä käytetään monipuolisesti. Lasten kanssa tutustutaan omaan lähiympäristöön. Mahdollisuuksien mukaan hyödynnetään paikallisia verkostoja ja toimijoita, esim. yrittäjät, seurakunta, kirjasto- ja kulttuuripalvelut, liikuntatoimen palvelut.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.15)

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Kehittämistä ohjaavat näissä perusteissa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä toimintakulttuurin kehittämiseksi asetetut tavoitteet. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhasa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, esteettömyyteen ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

Oppimisympäristöjä kehitetään niin, että ne edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita kunnioittavan oppimisympäristön. Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen. Heidän ideansa ja tuotoksensa näkyvät oppimisympäristöissä. Tämä tukee lasten osallisuutta ja antaa heille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistaa vuorovaikutusta vertaisryhmän kanssa.

Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä. Esiopetuksessa käytetään ja sovelletaan myös tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia. Lasten omia leikkikaluja, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja muita välineitä voidaan käyttää huoltajien kanssa sovitulla tavalla. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.16)

Yhteistyön tavoitteina on, että esiopetus, muu varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä opetuksen järjestäjän johdolla.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen oppilashuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.

3.3.1. Esiopetuksen ja kodin välinen yhteistyö

Lapsi kehittyy jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Tämä edellyttää eri kasvatusyhteisöjen vuorovaikutusta ja yhteistyötä lapsen kokonaisvaltaisen terveen kasvun ja hyvän oppimisen tukemisessa. Vuorovaikutus kodin kanssa lisää esiopetuksessa lapsen tuntemusta ja auttaa esiopetuksen henkilöstöä opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kodin ja esiopetuksen yhteistyön pohjana on molemminpuolinen kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja avoin vuoropuhelu yhdistäen huoltajien ja henkilöstön tiedot ja kokemukset lapsesta. Yhteistyötä rakennetaan siirtymävaiheen keskusteluissa, päivittäisissä kohtaamisissa, lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmien teossa, vanhempainilloissa sekä niissä yhteistyömuodoissa, jotka ovat kullekin yksiköille ominaisia. Yhteydenpidon, tapaamisten ja tiedottamisen tavoista ja määrästä sovitaan lapsikohtaisesti huoltajien kanssa. Lapsen osallistuminen keskusteluihin pohditaan tapauskohtaisesti. Lapsi otetaan hänelle sopivalla tavalla osalliseksi suunnitteluun, joka koskee hänen hyvinvointiaan. Koti ja esiopetus ovat tasavertaisesti yhteisvastuussa vuorovaikutuksen toimivuudesta. Esiopetuksella on kuitenkin aktiivinen rooli yhteistyön kehittämisestä ja ylläpitämisestä siten, että lapsen etu parhaalla mahdollisella tavalla toteutuu.

Huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta. Esiopetus tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa lapsen kasvatuksesta ja opetuksesta esiopetustyöryhmän jäsenenä. Huoltajilla on mahdollisuus osallistua esiopetuksen opetus- ja kasvatustyön suunnitteluun ja arviointiin yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajille annetaan tietoa opetussuunnitelmasta, opetuksen järjestämisestä, oppilashuollosta ja mahdollisuudesta osallistua kodin ja esiopetuksen väliseen yhteistyöhön. Tämä edellyttää henkilöstön aktiivista aloitetta yhteistyössä sekä keskustelua ja tiedottamista. Huoltajien ja esiopetuksen välisessä yhteistyössä huomioidaan perheiden erilaisuus, yksilölliset tarpeet sekä kieli- ja kulttuuritausta.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.16–17)

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvu-ympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja mahdollisen lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee

saada tietoa kuljetuksista ja oppilashuollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

3.3.2. Yhteistyö esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa

Nurmijärvelle on laadittu yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa ”Esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen prosessikuvaus”, jonka tavoitteena on yhdenmukaistaa siirtymävaiheen käytäntöjä ja edistää lapsen koulupolkua. Tätä prosessikuvausta arvioidaan säännöllisin väliajoin ja siihen tehdään tarpeellisia muutoksia varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteistyötä edistävän ohjausryhmän toimesta (VaPe-tiimi).

Esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa halutaan turvata yksittäisen lapsen kasvuun, oppimiseen ja kehitykseen liittyvä tarpeellisen ja olennaisen tiedon siirtyminen opetuksen järjestämistä varten. Lapsen näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että jatkumo esiopetuksesta alkuopetukseen olisi mahdollisimman yhtenäinen.

Prosessikuvauksessa on kuvattu kuukausitasoisesti erilaisia yhteistyön vaiheita painottuen syyskaudella yhteistyön rakentamiseen sekä esi- ja alkuopetuksen sisältöjen tutuksi tekemiseen. Kevätkaudella on kuvattu ja aikataulutettu yhteistyötapaamisia, jossa valmistellaan mm. luokkajakoja sekä pidetään lapsikohtaisia palavereja liittyen eriasteisiin tuen tarpeisiin. Yksittäisen lapsen asioissa on huomioitu huoltajien vahva osallisuus siirtymävaiheessa. Prosessikuvaukseen on aikataulutettu lisäksi päätöksenteon vaiheet liittyen esi- ja alkuopetuksen asiakaspäätöksiin.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.17)

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja

alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.18)

Esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille asetetut tavoitteet.

4.1. Monipuoliset työtavat

Nurmijärven esiopetuksessa painotetaan leikin merkitystä lapsen oppimisessa. Perusteissa mainituilla ohjatulla leikillä sekä lapsen omaehtoisella leikillä on molemmilla oma paikkansa esiopetuksessa. Erilaiset työtavat ja oppimisympäristöt tukevat lasta ymmärtämään omaa oppimistaan ja erilaisia oppimistyyliä. Lapsille annetaan valinnanvaraa työtapojen ja toimintaympäristöjen suhteen hänen omien tavoitteiden mukaan. Opetus lähtee luottamuksesta lapseen, jolloin uskalletaan kokeilla rohkeasti uutta.

Kuten jo aikaisemmin oppimisympäristöä käsittelevissä luvuissa on mainittu, esiopetuksessa itsenäinen työskentely ja ryhmässä työskentely vaihtelevat. Asioita lähestytään mahdollisimman paljon lapsen omista kokemuksista käsin, konkreetian (käytännön toiminnan) ja kehollisuuden kautta. Monikanavainen oppiminen, jossa käytetään kaikkia aisteja, antaa lapselle kokemuksia erilaisista tavoista oppia.

Henkilöstön itsearviointi työtapojen toimivuudesta on päivittäistä. Itsearvioinnissa otetaan huomioon lasten ja huoltajien välittömät palautteet. Yksiköissä tulee olla palaverirakenteet, joissa palautteita on mahdollisuus käsitellä rakentavasti ja tehdä tarvittavia korjauksia toimintatapoihin. Palautteeseen on tärkeää vastata.

Vanhempainilloissa ja esiopetuskeskusteluissa avataan huoltajille ryhmässä käytettävät esiopetuksen työtavat, jonka kautta myös huoltajat pääsevät osallistumaan palautteenantoon.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista:

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde - vähitellen kehittyvä taito, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Oppimisen ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymisen tukemiseksi esiopetuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia pelejä. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Toimivat oppimisympäristöt tarjoavat tilaisuuksia eriyttää lasten työskentelyä. Onnistumisen kokemuksilla ja kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearviointin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Esiopetuksessa kerätään tietoa lapsiryhmän oppimisen tasosta erilaisilla kartoitusmenetelmillä, jotta opetusta pystytään suuntaamaan lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti. Esiopetuksen kartoitusmenetelmät valitaan useammaksi vuodeksi kerrallaan. Niiden käytölle laaditaan yhteiset periaatteet ja koulutuksesta huolehditaan. Kartoitusmenetelmien käyttö tuo esiopetukseen tasalaatuisuutta sekä helpottaa moniammatillista yhteistyötä.

Havainnoinnista ja kartoituksesta saadun tiedon avulla myös yksittäisen lapsen oppimista pystytään seuraamaan yhdessä huoltajien kanssa. Kartoitus tehdään eettisten periaatteiden pohjalta, jossa huomioidaan lapsen *kunnioittava kohtelu, avoimuus ja huoltajien osallisuus*.

Kunnioittavalla kohtelulla tarkoitetaan sitä, että kartoituksesta saatua tietoa peilataan aina lapsen viireys- ja mielentilaan sekä muuhun lapsesta saatuun havainnointitietoon. *Avoimuudella* tarkoitetaan sitä, että lapselle ja huoltajalle kerrotaan aina, miksi tietoa kerätään ja mitä tiedolla tehdään. *Huoltajien osallisuudella* tarkoitetaan sitä, että huoltajat otetaan heti esiopetusvuoden alussa mukaan yhdessä seuraamaan lapsen kehitystä ja he täydentävät kuvaa lapsesta omalla havainnointitiedollaan.

Esiopetuksessa harjoitellaan lasten kanssa itsearviointia. Lasten kanssa arvioidaan päivittäin opeteltavan asian edistymistä. Itsearvioinnissa hyödynnetään erilaista materiaalia, kuvia, mahdollisia kotona mietittäviä tehtäviä yhdessä huoltajien kanssa jne. Tärkeää on keskustella myös lapsen vahvuuksista, joita jokaiselta lapselta löytyy (huumorintaju, luovuus, innokkuus, toiveikkuus ja uteliaisuus). Näitä vahvuuksia on tärkeää ottaa mukaan oppimissuunnitelmakeskusteluihin, johon lapsi osallistuu huoltajien kanssa sovitulla tavalla.

Esiopetusvuoden lopulla arvioinnista saatu tieto kouluun siirretään Nurmijärven esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen prosessikuvauksen mukaisesti.

Esiopetukseen laaditaan yhteinen osallistumistodistus pohja. Sisällössä kuvataan esiopetuksen toteuttamisen tavat ja tärkeimmät ryhmässä tehdyt projektit.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 19)

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvuympäristöistä, kehitymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Keskeisiä tiedonlähteitä ovat lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista esiopetuksen oppimissuunnitelmaa.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seurannan kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla. Seuranta perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja omat kokemukset ovat osa dokumentointia ja arviointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Kootun seurantatiedon ja siitä johdettujen arviointipäätelmien pohjalta opettaja suuntaa opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisten tehtävien onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapselle mahdollisesti laadittua oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Opetuksen järjestäjä vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta. Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opetushenkilöstön tavoitteellinen itsearviointi on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

Lapsille annetaan lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus. Todistukseen merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun/päiväkodin ja lapsen nimi, lapsen henkilötunnus sekä todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymien esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

4.3 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.20)

Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä tässä luvussa kuvatut opetukselle asetettavat yhteiset tavoitteet. Yhteiset tavoitteet perustuvat eri tiedon- ja taidonaloista nouseviin, esiopetuksen kannalta oleellisiin opetuksen tavoitteisiin sekä laaja-alaiselle osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Yhteiset tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita.

Oppimiskokonaisuuksina toteutetun opetuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia sekä tarjota monipuolinen perusta heidän osaamisensa edistymiselle. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Tässä luvussa kuvatut opetukselle asetetut yhteiset tavoitteet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi. Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eri kokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia muodostettaessa.

4.3.1. Ilmaisun monet muodot

Ilmaisuun houkutteleva oppimisympäristö vaatii etukäteissuunnittelua. Välineiden ja materiaalien tulee olla helposti lasten saatavilla, jotta lapset saavat mahdollisuuksia monipuoliseen ilmaisuun. Aikuisen ohjauksella on merkitystä lapsen kiinnostuksen herättäjänä. On tärkeää, että lapsi saa turvallisessa ympäristössä ilmaista itseään ja omassa tahdissaan kehittyä toiminnassaan. Jokainen yksilö on erilainen ja ilmaisee itseään eri tavoin. Aikuisen suunnitelmien tulee olla väljiä ja joustavia, joihin voidaan lisätä lapsilta tulevat ideat ja toiveet.

Ilmaisullinen prosessi voi laajeta lasten aloitteista pitkäkestoiseksi. Prosesseja voidaan tukea mm. musiikin, tanssin, kuvataiteen ja draaman keinoin. Ryhmäprosesseissa tapahtuva roolien käyttö, tavat kertoa ja tutkia tarinoita, antavat lapsille erilaisia mahdollisuuksia oppia ja oivaltaa asioita. Lapset saavat erilaisia kanavia tunteiden käsittelyyn. Kasvattajien vahvuudet otetaan huomioon lasten ilmaisutaitojen tukijana.

Kasvattaja miettii ryhmän tarpeiden mukaan, miten tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja ohjelmia voidaan liittää eri ilmaisutapoihin osana pedagogista prosessia. Tuotoksia kuvataan, äänitetään sekä tehdään taustoja kuvalla, puheella, musiikkiohjelmilla. Kasvattajan ammatillisuuteen ja velvollisuuteen kuuluu tutustua käytössä oleviin menetelmiin ja laitteiden käyttöön. Innostunut aikuinen innostaa helpommin myös lapsia heittäytymään mukaan ja osallistumaan toimintaan.

Nurmijärven luonto ja luonnonmateriaalit nähdään rikkautena. Lapsia opetetaan käyttämään luonnon antimia ja äänimaailmaa erilaisten ilmaisutapojen innoittajina. Lasten kanssa tutustutaan taiteen eri muotoihin ja taideteoksiin, jolloin heidät ohjataan kiinnittämään huomiota näissä töissä esiintyviin eri väreihin, muotoihin, rakenteeseen, käytettyihin materiaaleihin ja tekijöihin. Myös nämä edesauttavat lasten omien oivallusten syntymistä ja omien ideoiden kehittymistä.

Esiopetusvuoden aikana tehdään vähintään yksi ilmaisullinen prosessi, joka lähtee lapsiryhmän tarpeista ja kokemusmaailmasta. Prosessin eri vaiheisiin tai dokumentointiin hyödynnetään käytössä olevaa tieto- ja viestintäteknikkaa. Lasten kanssa käydään oppimisprosessia yhdessä läpi ja arvioidaan mitä ja miten opittiin, mitä voisi tehdä toisin ja suunnitellaan yhdessä mahdollista jatkotyöskentelyä.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 21–22)

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen musiikillinen toiminta on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten

kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia heidän omista musiikillisista taidoistaan laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssaan havainnoidaan äänen tasoa, kestoja, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä.

Esiopetuksessa harjoitellaan käsitöiden tekemistä ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien että pehmeiden materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat opettajan ohjauksessa myös pitempikestoisen käsityön. Työskentelyssä voidaan hyödyntää paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan suulliseen ja keholliseen ilmaisuun monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työtetään yhdessä ilmaisun keinoin. Opetuksessa hyödynnetään loruja, runoja sekä lasten kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta prosessista. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta ja tanssia.

4.3.2. Kielen rikas maailma

Esiopetuksen kielellisen oppimisympäristön suunnittelun pohjana käytetään Kielellisen tietoisuuden portaat - materiaalia, joka ohjaa esiopetusvuoden sisältöjä. Systemaattisesti etenevä harjoittelu rakentaa kielelliselle tietoisuudelle vahvaa pohjaa. Materiaaliin on koottu ensisijaisesti kielellisen tietoisuuden harjoituksia, jotka ovat toiminnallisia ja eri aistikanavia hyödyntäviä. Lapsiryhmän taitoja havainnoidaan esiopetusvuoden alussa, jotta saadaan käsitys lapsiryhmän kielellisen kehityksen vaiheesta.

Oppimisympäristö rakennetaan yhdessä lasten kanssa, huomioiden lasten omat kokemukset ja kiinnostuksen kohteet. Oppimisympäristössä annetaan tilaa lasten omille pohdinnoille ja oivalluksille. Lapselle annetaan mahdollisuus tutustua kirjoitettuun kieleen oman tekemisen kautta. Uuteen asiaan tutustutaan toiminnallisesti erilaisten työvaiheiden kautta, käyttäen oppimisessa lapsen omaa kehoa, aisteja ja elämyksellisyyttä. Tieto- ja viestintäteknologisia välineitä hyödynnetään osana pedagogista prosessia.

Esiopetusvuoden aikana herätetään lasten kiinnostusta kirjallisuuteen. Aikuinen luo merkityksen kirjoitettuun kieleen ja eri kirjallisuuden lajeihin. Sadut, tarinat, lorut, riimit, runot ja kuvakirjat ovat osa kielellistä oppimisympäristöä. Lapset osallistuvat ryhmän kirjallisen materiaalin valintaan. Lasten kanssa tutustutaan kirjastoon tai kirjastoautoon ja sen tuomiin mahdollisuuksiin ja palveluihin.

Vuorovaikutustaidoissa harjoitellaan kielellistä viestintää. Lapsia rohkaistaan kertomaan omia ideoitaan ja heille annetaan tehtäviä, jossa he joutuvat puhumalla selvittämään asioita. Myös ristiriitatilanteissa lapset opettelevat kertomaan oman näkemyksensä ja kuuntelemaan toisen näkemystä. Esiopetusikäisten kielellisen viestinnän kehittymisen tukemisessa kasvattajan rooli korostuu.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (s.22–24)

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten kielellisten taitojen kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnustetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliiin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää luku- ja kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja samalla kokemuksen, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten suomen/ ruotsin/ saamen/ viittomakielen taidon kehittymistä tuetaan monipuolisesti esiopetuksen aikana.

Opetus tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella kuuntelemista ja puhumista erilaisissa tilanteissa. Heitä ohjataan kertomaan ja keskustelemaan sekä eläytymään, ymmärtämään ja muistamaan kuulemaansa. Sanojen merkityksiä pohditaan yhdessä ja sanoilla leikitellään. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Lapsia innostetaan tarinoiden tekemiseen ja taitoa harjoitellaan esimerkiksi saduttamalla tai digitarinoita tekemällä.

Lapsille luetaan erilaisia tekstejä ja niistä keskustellaan yhdessä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi. Kirjoitettua ja puhuttua kieltä tutkitaan yhdessä. Lapsia ohjataan havaitsemaan, että puheen voi jakaa pienempiin osiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin.

Lasten lukutaidon kehittymistä tuetaan järjestämällä heille mahdollisuuksia leikilliseen kirjoittamiseen ja omien tekstien tuottamiseen tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä.

Opetuksessa käytetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta. Lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan oman taitonsa mukaisesti erilaisia tekstejä sekä kertomaan ja ilmaisemaan eri tavoin kuulemastaan tai lukemastaan.

Erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla tuetaan lasten hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä heidän kykyään hahmottaa tilaa ja suuntia. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäimistöjen käyttöön.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kielellisiä valmiuksia havainnoimalla eri kieliä yhdessä lasten kanssa. Erityisesti tarkastellaan lapsiryhmässä ja lähiympäristössä puhuttuja kieliä. Näin tuetaan lasten kielitietoisuuden ja oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Samalla lapsia autetaan havaitsemaan ympäröivän maailman kielellinen ja kulttuurinen rikkaus ja kiinnostavuus. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

4.3.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lapsi liittää itsensä perheen kautta isompaan kokonaisuuteen, historian jatkumoon. Esiopetuksessa jatketaan varhaiskasvatuksessa aloitettua tutustumista oman minän kautta perheeseen, toisiin lapsiin ja aikuisiin sekä lähiympäristöön. Lapsi saa kokea olevansa osa omaa yhteisöä ja saa kosketusta elämänkaaren eri vaiheisiin. Lähihistoriaan tutustuminen voi tapahtua esim. isovanhempien tai muiden vanhempien henkilöiden kautta. Myös paikallisia seuroja ja yhdistyksiä voidaan hyödyntää tutustumisessa alueen historiaan.

Esiopetuksessa kohdataan erilaisista kieli- ja kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä. Monikulttuuristen perheiden huoltajille kerrotaan suomalaisen esiopetuksen tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Esiopetus voi tukea sekä lapsen että perheen kotoutumista. Lapset opettelevat kuuntelemaan ja saavat ymmärrystä eri taustoista tulevien lasten ja aikuisten tavoista, perinteistä ja tottumuksista. Vastavuoroisesti on tärkeää, että lapsi kertoo omasta taustastaan. Lasten kysymyksille annetaan aikaa, ne kuullaan ja niihin vastataan. Tätä kautta turvallisuuden tunne lisääntyy ja lapsi oppii arvostamaan ja arvioimaan itseään osana yhteiskuntaa.

Etiikka on läsnä joka hetki arkisissa pohdintoissa. Esiopetusryhmissä järjestetään myös yhteisiä hetkiä, jossa laajemmin pohditaan yhteisesti eettisiä tai uskonnollisia asioita sekä syntymän, elämän ja kuoleman ihmeitä. Keskustelussa annetaan tilaa erilaisille ajatuksille ja arvostetaan jokaisen lapsen tapaa prosessoida asiaa.

Myös kasvattajat käyvät vuoropuhelua teemojen synnyttämistä ajatuksista. Ryhmän tunneilmapiiiristä huolehtiminen, tunteiden tunnistaminen ja sanoittaminen kulkee läpi vuoden läpileikkaavana teemana. Kasvattajan tehtävänä on auttaa lapsia tunnistamaan, näyttämään ja myös sietämään erilaisia tunteita.

Nurmijärven opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjät sekä Nurmijärven seurakunta ovat yhteistyössä laatineet yhteistyösopimuksen, jonka tarkoituksena on sopia sellaisesta yhteistyöstä, joka edistää pitkäjänteisesti arvo- ja eettistä kasvatusta varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Sopimukseen liittyy toimintasuunnitelma, johon on kuvattu sovitun yhteistyön muodot ja käytännöt. Esiopetuskohtainen yhteistyö kirjataan esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaan. Pääosin yhteistyön tavoitteena esiopetuksessa ovat suomalaisen kulttuuriperinnön siirtäminen ja siinä mm. kirkollisten juhlapyhien huomioiminen.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 24–25)

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunnetaitojen kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyttä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen kohtaamisen ja ajattelun taitoja sekä tunnetaitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin katsomuksiin ja uskontoihin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdintoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen historiallisesta näkökulmasta. Aihetta lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteenä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan hyödyntää myös juhlaperinteitä, kertomuksia, perinneleikkejä ja vanhoja lauluja.

Lasten kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumis- ja vaikuttamiskokemukseen.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä eettistä kasvatusta. Kasvatus liitetään lasten arkeen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, tyttöinä ja poikana olemiseen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median kertomukset. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään arjen asioihin, juhliin ja ajankohtaisiin tapahtumiin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänskysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa toimien. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

4.3.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Esiopetuksen matemaattisen oppimisympäristön suunnittelun pohjana käytetään Matematiikan portaatt-materiaalia, joka ohjaa esiopetusvuoden sisältöjä. Systemaattisesti etenevä, arjen tilanteisiin liitetty harjoittelu rakentaa matemaattiselle ajattelulle pohjaa ja sen kautta saadaan houkutelua matemaattisen ajattelun piiriin myös niitä lapsia, jotka eivät luontaisesti ole suuntautuneet matemaattiseen ajatteluun. Opetuksen lähtökohtana on lapsen tuntemus. Lapsiryhmän taitoja havainnoidaan esiopetusvuoden alussa, jotta saadaan käsitys lapsiryhmän kehityksen vaiheesta matemaattisen ajattelun osalta.

Uuden asian oppiminen pohjautuu aikaisemmin opittuun, lapselle tuttuun ja konkreettiseen. Oppiminen tapahtuu kolmessa vaiheessa:

- alussa lapsi itse toimii tekemisen välineenä ja toiminta perustuu lapsen kokemuksiin
- toisessa vaiheessa siirrytään toimimaan esineiden ja välineiden avulla
- kolmannessa vaiheessa toimitaan kuvatasolla ja kokemukset ja toiminta siirretään kuviksi ja piirroksiksi

Aikuisen tehtävä on huolehtia, että kaikki nämä vaiheet toteutuvat lapsen matemaattisen oppimisen tiellä.

Esiopetusvuoden aikana kiinnitetään erityistä huomiota lukukäsitteeseen, lukujonotaitoihin sekä lukumäärän säilyvyyteen lukualueella 0-10. Ne luovat pohjaa yhteen- ja vähennyslaskun sekä myöhemmin kerto- ja jakolaskujen oppimiseen alkuopetuksessa.

Toiminnallisuus on tärkeä osa matematiikan esiopetuksessa. Tällöin lapsi saa kehollisia kokemuksia ja oppiminen tapahtuu ymmärtämällä matemaattisia asioita todellisen kokemuksen kautta. Matematiikassa, kuten muussakin oppimisessa, ovat tärkeää toistot ja opettaminen eri aistikanavien kautta. Matematiikan opettamisen tulee olla jäsentynyttä, tavoitteellista ja opettajan tulee tietää, mitä, milloin ja miksi opettaa.

Kieli on oleellisessa osassa lapsen kognitiivisessa kehitysprosessissa (kognitiivinen prosessi = ihmisen tiedonkäsittelyyn liittyvä toiminto, havaitseminen ja tarkkaavaisuus, muisti, kieli ja ajattelu). Kielellistäminen (kertoa sanoin) on yksi tärkeä tekijä lapsen matemaattisen päättelykyvyn ja ajattelun kehittämisessä ja perustan luomisessa. Siksi myös matematiikan opettamisessa kieli on merkityksellisessä roolissa. Aikuisen velvollisuus on kielellistää ja mallintaa matematiikkaa lapsille. Kysymysten avulla aikuinen auttaa lasta työskentelyn ja ajattelun kielentämisessä. Kielellistäminen avaa matemaattista ajattelua näkyväksi ja auttaa lasta ymmärtämään asioita. Kielellistäminen auttaa aikuista tuntemaan lapsia ja ymmärtämään hänen ratkaisujaan. Lapsen kielellistäessä omaa toimintaansa, aikuisen on myös helpompi löytää lapset, joilla on vaikeuksia matematiikan oppimisessa.

Teknologia vastaa esiopetuksessa kysymykseen: ”Kuinka kaikki toimii?” Esiopetuksessa annetaan mahdollisuus luovalle keksimiselle. Teknologian pohtiminen antaa hyvän maaperän yhdessä tutkimiselle ja lasten keskinäisen tiedonvaihdon jakamiselle. Tekemisen prosessi on useinkin tärkeämpää kuin tuotos. Askartelut, rakentelut ja purkamiset eri materiaaleilla houkuttelevat miettimään ja ideoimaan erilaisia teknisiä ratkaisuja. Mahdollisuuksien mukaan esiopetukseen voidaan hankkia turvallisia, mutta rikkinäisiä laitteita, joita lapset saavat purkaa osiin ja rakentaa niistä uutta.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.25–27)

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittäminen lasten kokemusmaailmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on matemaattisten taitojen opettelussa sekä teknologia- ja ympäristökasvatusten toteuttamisessa. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja pääättelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa

matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja.

Opetuksessa tutustutaan tutkivaan työtapaan. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lapsia kannustetaan kehittämään matemaattisia taitojaan toiminnallisesti, leikkien ja eri aisteja käyttäen erilaisissa oppimisympäristöissä. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Havaintoja harjoitellaan esittämään itse ja kuvien sekä erilaisten välineiden avulla. Toiminta suunnitellaan niin että siinä on paljon mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Lapsia kannustetaan myös toimintaympäristöön liittyvien ongelmanratkaisutehtävien päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti leikkien ja työskennellen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä sekä liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukumääriä vertaillaan ja tutkitaan lukumäärän muutosta käytännön esimerkkejä keksien. Erityisesti opetuksessa kiinnitetään huomiota lasten lukujonotaitojen ja nimeämisen kehittämiseen.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä ja joka toinen, esimerkiksi liikuntaleikkien avulla. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat nimeämään niitä.

Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestyksestä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Opetuksessa hyödynnetään muun muassa leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Esiopetuksen ympäristökasvatus tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista

asioista. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä teknologisia ratkaisuja ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

4.3.5. Kasvan ja kehityksen

Esiopetuksen toimintakulttuuri luo perustaa liikunnalliselle elämäntavalle. Liikunnallinen toimintaympäristö vaatii etukäteissuunnittelua, jossa suunnitellaan aikaa, tiloja ja mahdollisuuksia monipuoliselle liikunnalle. Liikuntavälineet ovat lasten saatavilla. Sisä- ja ulkotilat otetaan liikunnan käyttöön mahdollisimman monipuolisesti. Oppimisympäristöön rakennetaan paikkoja tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitojen harjoitteluun. Tasapainotaitoja ovat: ryömiminen, kieriminen, konttaaminen, pysähtyminen, väistöliikkeet ja tasapainoileminen. Liikkumistaitoja ovat: kävely, juoksu, hyppääminen ja kiipeily. Käsittelytaitoja ovat: heittäminen, kiinniottaminen, potkaiseminen, lyöminen, pallon vierittäminen ja pallon pompottaminen.

Lapsille sallitaan mahdollisuuksia myös kontaktileikkeihin ja peuhaamiseen muun tekemisen vastapainona. Peuhaaminen tarkoittaa tässä sitä, että siinä lapsi voi hyvällä tavalla ottaa vahvan kontaktin toiseen ja vuorotella leikillistä takaa-ajoa ja pakenemista, kiinni käymistä ja painimista. Peuhaaminen erotetaan riehumisesta, joka ei ole sosiaalisesti palkitsevaa. Peuhaaminen on tutkitusti palkitseva leikki, joka vaikuttaa aivojen mielihyväjärjestelmään positiivisella tavalla.*)

Siirtymätilanteissa hyödynnetään erilaisia liikkumistapoja. Kasvattajan tehtävänä on herättää liikkumisen iloa erilaisilla tavoilla ja välineillä tarjoamalla erilaisia vaihtoehtoja liikkua. Lasten kanssa suunnitellaan yhdessä liikunnallisia toimintoja.

Ulkoliikunnassa ylläpidetään liikunta- ja perinneleikkejä. Kasvattajan tehtävänä on innostaa ja opettaa lapsia yhteisleikkeihin. Yhteisleikeissä kasvattaja pystyy huomioimaan erilaiset liikkujat. Esteradat, palloleikit, pujottelut ja tasapainotehtävät, retkeilyt metsään ja muualle lähiympäristöön antavat lapsille mahdollisuuden liikuntaan, jossa hengästyy.

Hienomotoriset taidot kehittyvät rinnakkain motoristen taitojen kanssa. Hienomotoriset taidot harjaantuvat tarkkuutta vaativissa tekemisissä, kuten askartelussa, piirtämisessä, värittämisessä, käsitöissä jne. Hyvät motoriset taidot tukevat oppimista ja ehkäisevät oppimisvaikeuksia.

Esiopetuksen oppimissuunnitelmakeskusteluissa käydään huoltajien kanssa yhteistä keskustelua lapsen arkiliikumisesta ja liikuntasuosittelusta täyttymisestä lapsen koko päivässä. Ihmisen koko elinikäiselle terveydelle ja hyvinvoinnille tärkeän perustan luovat lapsuudessa opitut liikuntatottumukset ja -asenteet, joiden syntymisessä lapsen vanhemmat ovat avainasemassa."

Esiopetuksessa annetaan tilaa myös rauhoittumiselle ja rauhalliselle tekemiselle. Jokaisessa esiopetusryhmissä mietitään ryhmälle sopivat rauhoittumiskeinot. Toiminnallisuuden rinnalla rauhallinen

tekeminen antaa lapselle mahdollisuuden palautumiseen. Kasvattajan tehtävänä on auttaa lasta säätelemään omaa stressitasoaan liikunnan ja levon avulla. Esiopetusikäinen lapsi voi tarvita tähän vielä paljon kasvattajan apua. Hetkeen pysähtyminen ja vuorovaikutustilanteiden rauhoittaminen on tärkeä taito mielen hyvinvoinnin ylläpitämisessä.

Mielen hyvinvointia ylläpitää myös kokemus ryhmään kuulumisesta ja omista vaikuttamismahdollisuuksista ryhmässä. Kaikki ryhmäytymistä edistävät menetelmät ja leikit auttavat lapsia tässä. Ihmissuhteiden toimivuus, tunteiden tunnistaminen ja hallinta sekä kokemukset fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta ovat asioita, joihin esiopetusikäinen lapsi tarvitsee aikuisen apua. Esiopetuksessa on käytössä lapsille suunniteltuja vertaissovittelun menetelmiä, jossa riitatilanne käsitellään kuulemalla molemmat osapuolet sekä etsimällä yhteistä ratkaisua (mm. MiniVerso).

Yhteiseen ruokailuun on mukava liittyä, jos siinä on hyvä ja kannustava ilmapiiri, eikä ruokailuun liity painetta. Ruokailu on tapahtuma, jossa harjoitellaan ruokapöytäkeskustelua ja hyviä ruokailutapoja, joihin kuuluvat kohteliaat käytöstavat sekä ruoan sopivan annostelun harjoittelu.

Lasten kanssa otetaan kuluttajuuteen liittyvät asiat osana arkipäivää. Omista ja yhteisistä tavaroista huolehtiminen, lelujen ja tavaroiden käsittelytavat, roskien laittaminen roskakoriin, tavaroiden korjaaminen yms. ovat opetusta, joissa kasvattajien antama malli on tärkeä.

*) Mäkelä-Sajaniemi (2014). Positiivisen psykologian voima, toim. Lotta Uusitalo - Malmivaara) (s. 139–140)

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.27–28)

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa.

Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Samalla heidän kehohallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyjä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömisen ja ruokaan liittyvän osaamisen oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan kohtuullisen kuluttamisen merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana.

Lapsia ohjataan ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan turvalliseen elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Nurmijärvellä annetaan esiopetusta suomenkielellä lukuun ottamatta Äppelgårdenin esiopetusryhmää, jonka esiopetuskieli on ruotsi.

Kaksi- ja monikielisten lasten esiopetuksessa Nurmijärvellä noudatetaan suomi toisena kielenä (S2) opetussuunnitelmaa. S2-opetuksen toteuttaminen ja arviointi on osa varhaiskasvatuksen henkilöstön perustehtävää. S2-opetusta antavat ryhmän varhaiskasvattajat. Esiopetusryhmien S2-opetuksen tukena toimii Suomi toisena kielenä - lastentarhanopettaja, joka konsultoi henkilökuntaa ja auttaa opetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Oppimisvaikeuksia tai kielellisiä erityisvaikeuksia epäiltäessä arvioidaan myös oman äidinkielen hallinta ja käytön laajuus. Tarvittaessa konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.

Maahanmuuttajataustaiset lapset, joiden suomen tai ruotsin kielen taito ja/tai muut valmiudet eivät riitä esi- tai perusopetuksen ryhmässä opiskelemiseen, noudattavat valmistavan opetuksen opetussuunnitelmaa esiopetusikäisille. Opetusta annetaan 6–10-vuotiaille vähintään 900 tuntia. Opetus kestää yhden lukuvuoden. Valmistavan esiopetuksen opetusryhmien muodostamisesta päättää opetuksen järjestäjä. Valmistavaa opetusta voidaan järjestää myös yhdelle oppilaalle.

Erilaisten kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten opetus sisällytetään muuhun esiopetukseen ja esiopetuksen oppimisympäristöön. Vaikka oppimisympäristö on suomenkielinen, lapsi tarvitsee systemaattista, pedagogisesti suunniteltua suomen kielen opetusta. Tarvittaessa suomen kielen opetusta annetaan pienryhmissä esiopettajan ja s2-lto:n yhteistyönä. Opetuksen lähtökohtana ovat merkitykselliset ja tarpeelliset kielenkäyttötilanteet, joten esiopetusaika on täynnä kielen oppimismahdollisuuksia. Kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta edetään kohti tietoisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista.

Esiopetuksessa arvostetaan jokaisen lapsen kotikieltä ja hyödynnetään lasten luontainen kiinnostus eri kieliä kohtaan, ja tässäkin aikuisen malli on tärkeä. Kasvattajat käyttävät kaikissa kasvatus- ja opetustilanteissa hyvää suomen kieltä, tarkkoja ilmaisuja sekä kuvaavat ja selittävät lapselle sanoja ja käsitteitä. Puhetta konkretisoidaan eleillä, ilmeillä ja havainnollistamalla eri tavoin. Kuvien käyttö oppimisympäristössä ja päivittäin eri tilanteissa auttavat arjen sujumisessa ja suomen kielen ymmärtämisessä ja oppimisessa. Oppimisympäristöä selkeytetään kuvilla ja nimilapuilla, joissa on sanoja suomen kielellä.

Mahdollisuuksien mukaan esillä on myös kirjallisuutta lapsen äidinkielellä. Lauluja, loruja ja tervehdyksiä voidaan opetella monilla kielillä. Sosiaalisen kielen ja leikkisanaston harjoittelu mahdollistaa lapsen osallisuuden ja ryhmään liittymisen. Kieli ja vuorovaikutustaidot harjaantuvat leikkiessä. Kasvattajan tehtävä on auttaa ja rohkaista eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia leikkiin liittymisessä ja mallintaa suomen kielen käyttöä leikki-tilanteissa. Lapselle annetaan mahdollisuus oppia ilmaisemaan itseään, ymmärtää ja tulla ymmärretyksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa aikuisten ja toisten lasten kanssa.

Tieto lapsen kielitaidosta siirtyy esiopetuksesta kouluun siirtymävaiheen prosessin mukaisesti.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 28–29)

Kaikkien lasten esiopetuksessa noudatetaan samoja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia esiopetuksen yleisiä kasvatus- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan esiopetuksessa huomioon. Esiopetuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen

kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Opetuksessa voidaan hyödyntää lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena.

Silloin kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten perheiden kanssa. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua viittomakieltä. Tavoitteena on myös vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa sekä rohkaista käyttämään viittomakieltä ja lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä.

Esiopetuksessa tuetaan vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien sekä ohjatusti että esiopetuksen arjessa. Erillistä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta ja lasten oman äidinkielen/äidinkielten opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan. Maahanmuuttajataustaiset lapset voivat osallistua joko esiopetukseen tai perusopetukseen valmistavaan opetukseen tai molempiin.

5. Kasvun ja oppimisen tuki

Kasvun ja oppimisen tukeminen sisältyy päivittäiseen yhdessäoloon ja vuorovaikutukseen. Lapsi kohdataan yksilönä, mutta kuitenkin aina niin, että hän on samalla osa yhteisöä. Yhteisöön liittyminen, toisten huomioiminen ja huomioonottaminen sekä omien halujen ja tarpeiden säätelyn oppiminen ovat tärkeitä esiopetusikäisen taitoja. Näiden asioiden harjoittelu on myös osa kodin kasvatustyötä, joten yhteistyö ja keskustelut huoltajien kanssa on lapsen tukemisen perusedellytys.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 31–32)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja oppilashuolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistyminen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

5.1. Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen avoimen yhteistyön toimintamallit

Esiopetuksen toiminta on osa ennaltaehkäisevää työtä. Lapsi kehittyy jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. On tärkeää etsiä tapoja tukea onnistunutta ja sujuvaa arkea ja vahvistaa niitä luonnollisia ryhmiä, joihin lapsi kuuluu.

Ennaltaehkäisevän työn toimintatapojen keskeisinä ohjaavina periaatteina on osallisuuden toteutuminen, tuen vieminen lasten ja nuorten kasvu ympäristöihin, toimivien ja oikea-aikaisten palvelujen turvaaminen sekä varhaisen avoimen yhteistyön eettisten periaatteiden toteutuminen.

Tuen vieminen kasvu ympäristöön merkitsee myös niiden aikuisten kasvatustyön tukemista, jotka vaikuttavat lapsen arjen onnistumiseen. Tavoitteena on, että lasten keskeiset kasvu- ja kehitysympäristöt: koti ja vapaa-ajan ympäristöt edistävät ja suojaavat lasten tervettä kehitystä ja hyvinvointia mahdollisimman hyvin. Erytystason palvelut pyydetään tarvittaessa tukemaan peruspalveluita, jolloin monialaisen yhteistyön hyöty saadaan parhaimmillaan kohdentumaan juuri lapsen päivittäiseen elämään. Hyvällä yhteisellä toiminnalla ja sen kehittämisellä lapsia voidaan tukea joustavasti ja riittävän aikaisin.

5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Avoin yhteistyö huoltajien kanssa alkaa lapsen tukemiseen liittyvien asioiden yhteisellä pohdinnalla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin sekä huoltajien että esiopetuksen mahdollisuudet auttaa lasta ovat vielä suuret. Esiopetuksessa tämä tarkoittaa kohtaamisia, vuorovaikutusta ja uusien toimintatapojen etsimistä.

Tuen tarpeita mietittäessä olennaista on, että:

- suunnitelmaa tehdään avoimesti yhdessä asianosaisten kesken
- suunnitelmaa tehdään tasavertaisessa voimavarakeskeisessä vuoropuhelussa
- otetaan mukaan lähiverkoston ja työntekijäverkoston voimavarat
- suunniteltu tuki edistää arjen sujuvuutta kasvu ympäristöissä
- selkeytetään kaikkien osallisten vastuita ja rooleja – kuka tekee mitäkin ja kenen kanssa
- sovitaan seurannasta.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.33–34)

Opetus ja kasvatustulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen oppilashuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso luku 6, Oppilashuolto).

5.3. Yleinen tuki

Esiopetuksessa tulee ottaa huomioon kaikkien lasten edellytykset ja tarpeet. Toimintatapoja ja -kulttuuria kehitetään niin, että yhteistyötä ja yhdessä tapahtuvaa oppimista voidaan hyödyntää ja lasten erilaisuus voidaan kohdata mahdollisimman hyvin. Välttäminen, huolenpito, kuuntelu, kiinnostus lapsen asioihin ja myönteinen ilmapiiri edistävät lapsen kehitystä ja tukevat hyvää oppimista.

Esiopettajat käyvät osana yleistä tukea jokaisen esiopetuksessa olevan lapsen huoltajan kanssa esiopetuskeskustelun syksyllä. Keskustelussa kuullaan lasta ja huoltajaa ja laaditaan yhteinen suunnitelma lapsen esiopetuksen toteuttamiseksi. Yleisessä tuessa hyödynnetään koko esiopetusryhmän voimavaroja ja ryhmän lasten keskinäistä vuorovaikutusta. Tavoitteena on tukea lasten itsetuntoa, vuorovaikutustaitoja, motivaatiota ja oppimaan oppimisen taitoja.

Esiopetuksen syyskaudella esiopettaja käyttää lapsen kielellisten ja matemaattisten taitojen selvittämiseksi erilaisia kartoitusmenetelmiä, jotta hän pystyy suunnittelemaan ja kohdentamaan opetusta sen mukaisesti. Kartoitusmenetelmiä täydentää systemaattinen havainnointi (kts. luku 4.2.). Niiden lasten kohdalla, joilla ilmenee tuen tarvetta syyskauden aikana, seurantaa ja havainnointia tiivistetään ja tarvittaessa liitetään terveyskeskuspsykologi mukaan yhteistyöhön oppimiseen liittyvissä vaikeuksissa. Luonteva kohta tähän on kutsua hänet pedagogisen arvion keskusteluun. Terveyskeskuspsykologi arvioi mahdollisten yksilöllisten tutkimusten tarpeen ennen koulun aloittamista. Myös muut oppilashuollon ammattihenkilöt ovat käytettävissä tukemaan kasvua ja oppimista, jos lapsen tilanne sen vaatii.

Lapsen tuen tarpeisiin vastataan esiopetushenkilöstön yhteistyöllä, oppimisympäristöä muuntelemalla, erilaisilla havainto- ja apumateriaaleilla, opetusta eriyttämällä, opetusryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä ohjauksellisilla tukitoimilla.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.33)

Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

5.4. Tehostettu tuki

Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä. Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä lasta varten kokonaisuutena. Se on luonteeltaan säännöllistä sekä vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Tehostetun tuen avulla tuetaan suunnitelmallisesti lapsen kasvua ja oppimista ja tuen tehtävänä on ehkäistä ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista.

Tehostetussa tuessa korostuu:

- vahvistettu yhteistyö kodin kanssa
- osa-aikainen erityisopetus (säännöllinen varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki oppimiseen liittyvissä asioissa)
- yksilöllisen ohjauksen ja joustavien opetusryhmien käyttö (säännöllistä ja toistuvaa)
- oppilashuollon osuus lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäjänä
- rakenteellisten tukitoimien suuntaaminen tarvittaessa lapsen tilanteen tukemiseksi (ryhmäkoon pienennys, erityisavustajan tuki).

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.33–34)

Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen

aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

5.4.1. Pedagoginen arvio tehostettua tukea varten

Ennen tehostetun tuen aloittamista laaditaan pedagoginen arvio. Esiopetuksessa vastuu pedagogisen arvion laatimisesta on esiopettajalla. Yhteistyö huoltajien kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Lapsen omat näkemykset huomioidaan suunnitelman laatimisessa. Vastuussa oleva esiopettaja huolehtii arviota varten tarvittavan tiedon keräämisestä muilta esiopetuksen kasvattajilta ja kirjaa keräämänsä tiedon pedagogiseen arvioon. Arvion tekemisessä esiopettaja konsultoi varhaiskasvatuksen konsultoivaa erityisopettajaa. Tarvittaessa ja etenkin silloin, kun kyse on oppilaan hyvinvointiin ja kokonaiskehitykseen liittyvistä ongelmista, arvion laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita. Pedagogisen arvion laatimisessa hyödynnetään lapselle aikaisemmin laadittuja suunnitelmia, esim. huoltajan kanssa sopien varhaiskasvatussuunnitelmaa tai erityistyöntekijöiden lausuntoja.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa lapsen siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa (neuvolaterveydenhoitaja, terveyskeskuspsykologi ja/tai kuraattori). Tämän käsittelyn jälkeen oppilaalle annettava tehostettu tuki kirjataan oppilaalle laadittavaan oppimissuunnitelmaan.

Tehostetun tuen alkamisesta ei tehdä viranhaltijapäätöstä, vaan se on ns. yhteinen sopimus huoltajien ja oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tehostetun tuen jakson aikarajaa ei ole määriteltä, mutta sen tärkeä tarkistamisen kohta esiopetuksessa on helmi-maaliskuu, jolloin lapselle mietitään mahdollisesti erilaisia luokkavaihtoehtoja kouluun siirryttäessä.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.34)

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

5.4.2. Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen oppimissuunnitelma on konkreettinen suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä. Oppimissuunnitelmassa kuvataan taitoja ja opetuksen järjestämisen kannalta olennaisia tietoja, ei oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Oppimissuunnitelmaa tulee tarkistaa yhteistyössä huoltajien kanssa säännöllisin väliajoin lukuvuoden aikana. Esiopetuksessa tärkeitä tarkistamisen kohtia ovat huhtikuu ja toukokuu, koska on tärkeää, että lapsen oppimiseen liittyvistä asioista siirretään oikea-aikainen tieto kouluun opetuksen järjestämistä varten.

Oppimissuunnitelman tavoitteena on turvata lapselle hyvät edellytykset kasvulle. Suunnitelma lisää tietoisuutta lapsen tilanteesta ja helpottaa siten esiopetushenkilöstön työn suunnittelua ja kodin kanssa tehtävää yhteistyötä. Huoltajat saavat itselleen tietoa oppimissuunnitelmasta ja voivat siten paremmin tukea lastaan. Suunnitelma antaa pohjan oppilaan edistymisen arvioinnille.

Mikäli lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia, oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan lapsen tuen tarvetta. Kun lapsi ei enää tarvitse tehostettua tukea ja voi palata yleiseen tukeen, keskustellaan asia pedagogisessa arviossa huoltajien kanssa sekä käsitellään arvio edelleen oppilashuollon ammattihenkilön kanssa. Jos taas lapsi tarvitsee vahvempaa tukea kuin tehostettu tuki, hänen kokonaistilanteestaan laaditaan pedagoginen selvitys, jonka perusteella mahdollisesti päätetään erityiseen tukeen siirtymisestä.

Oppimissuunnitelma liitteineen on salassa pidettävä asiakirja ja sitä säilytetään esiopetuksen tiloissa lukitussa kaapissa. Lapsen siirtyessä kouluun, alkuperäinen oppimissuunnitelma arkistoidaan esiopetuksessa arkistointiohjeen mukaisesti. Tieto lapsen tuen tarpeesta koulussa siirretään esiopetuksen, koulun ja huoltajien yhteisessä palaverissa esi- ja alkuopetuksen prosessikuvauksen mukaisesti.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.35–36)

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat

tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

5.5. Erityinen tuki

Erityinen tuki muodostuu erityisen tuen päätökseen pohjautuvasta erityisopetuksesta ja muista esiopetuksen tukimuodoista. Tässä vaiheessa työskentelyssä ovat mukana entistä tiiviimmin esiopetuksen ulkopuoliset asiantuntijatahot. Esiopetuksessa erityistä tukea annetaan pääsääntöisesti pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluville lapsille sekä lapsille, joiden lääketieteelliset ja psykologiset arviot edellyttävät erityisen tuen päätöksen tekemistä.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.36)

Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi, yksilökohtainen oppilashuolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

5.5.1. Pedagoginen selvitys erityistä tukea varten

Lapselle laaditaan pedagoginen selvitys, jos tehostetun tuen aikana annettu tuki ei ole ollut riittävää. Pääsääntöisesti esiopetuksen pedagogiset selvitykset ajoittuvat esiopetuksen kevätkaudelle helmimaaliskuulle, jolloin tehostettua tukea on ehditty antaa riittävän pitkän ajan. Tällöin pedagoginen selvitys laaditaan erityisen tuen päätöksen teon pohjaksi tulevalle ensimmäiselle luokalle.

Jos lapsen erityisen tuen tarve on selvillä jo esiopetusvuoden alussa, perustuen lääketieteellisiin tai psykologisiin asiantuntijalausuntoihin tai pidennetyn oppivelvollisuuden suositukseen, erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman pedagogista selvitystä jo esiopetusvuodeksi. Pedagoginen selvitys tehdään tällöin ensimmäistä kertaa siinä vaiheessa, kun lapselle mietitään keväällä sopivaa luokkamuotoa tulevassa koulussa. Tällöin esiopetuksen henkilöstöllä on jo tarvittava lapsen tuntemus pedagogisen selvityksen valmistamiseksi.

Esiopetuksessa pedagogisen selvityksen laatii varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä esiopettajan sekä muun esiopetuksen henkilöstön kanssa. Pedagoginen selvitys käsitellään yhdessä huoltajien kanssa sekä moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa (neuvolaterveydenhoitaja, terveyskeskuspsykologi ja/tai kuraattori). Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen

valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.36–37)

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Opetuksen järjestäjän päättämä toimitus, viranhaltija tai työntekijä hankkii lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- *lapsen oppimisen eteneminen*
- *lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista*
- *lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista*
- *lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet*
- *arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea*
- *arvio erityisen tuen tarpeesta.*

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

5.5.2. Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antaminen edellyttää kirjallisen päätöksen tekemistä. Huoltajat hakevat erityisen tuen päätöstä allekirjoittamalla lomakkeen: ”Huoltajien kuuleminen”. Lomakkeen liitteenä ovat pedagoginen selvitys ja mahdolliset asiantuntijalausunnot. Huoltajien allekirjoittama lomake liitteineen lähetetään koulutuspalveluihin erityisopetuksen asiantuntijalle. Päätöksen erityisestä tuesta tekee sivistystoimen toimintasääntöön kirjattu viranhaltija.

Erityisen tuen tehtävänä on tarjota lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukea. Tämän vuoksi erityisen tuen päätös edellyttää esiopetuksessa henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tekemistä (HOJKS).

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.37–38)

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

5.5.3. Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)

Erityisen tuen päätös edellyttää esiopetuksessa henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tekemistä (HOJKS). HOJKSin laatii esiopettaja yhteistyössä ryhmän muun henkilöstön kanssa viimeistään lokakuun loppuun mennessä ja se tarkistetaan kevätkauden aikana. Mukana HOJKSin laatimisessa on varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja ja huoltajat ja mahdolliset muut asiantuntijat. HOJKSIN laatimiseen osallistuu myös perusopetuksen konsultoiva erityisopettaja, jolloin lapsen koulupolun suunnittelu on mahdollista aloittaa. Jos lapsi on integroidussa erityisryhmässä, HOJKSista vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen erityisopettaja. HOJKS on pedagoginen asiakirja, jonka laatimisessa hyödynnetään huoltajan kanssa sopien lapselle aikaisemmin laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä asiantuntijalausuntoja.

HOJKS on salassa pidettävä asiakirja, joka säilytetään esiopetuksen tiloissa lukitussa kaapissa. Esiopetuksen päätyttyä alkuperäinen HOJKS arkistoidaan esiopetukseen arkistointiohjeen mukaisesti.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.38)

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjatusta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

5.5.4. Pidennetty oppivelvollisuus

Huoltajille tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Varhaiskasvatuksesta annetaan tietoa huoltajille ja tutkivalle taholle erilaisista tuen muodoista, esim. yhteistyöpalaverissa. Tietoa antavat esiopetuksen henkilöstö ja konsultoiva erityisopettaja. Huoltajat päättävät, hakevatko he lapselle pidennettyä opetusvelvollisuutta. Pidennetyn oppivelvollisuuden päätös 5-vuotiaana tarkoittaa myös osallistumista oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella. Tarkoituksena on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin. Esiopetuspaikka mietitään lapsen tarpeiden ja valmiuksien mukaan, huomioiden esim. ryhmäkokoa.

Lapsen ikä	Vaihtoehto 1	Vaihtoehto 2	Vaihtoehto 3
5 vuotta	vapaaehtoinen esiopetus (EA 1)		
6 vuotta	Oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluva esiopetus (EA 2)	Oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluva esiopetus (EA 1)	Oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluva esiopetus (EA 1)
7 vuotta	Perusopetus alkaa	Perusopetus alkaa	Oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluva esiopetus (EA 2) Perusopetuksen aloittaminen yhtä vuotta myöhemmin
8 vuotta			Perusopetus alkaa

Pidennetystä oppivelvollisuudesta päätetään erityisen tuen päätöksen yhteydessä. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee sivistystoimen toimintasääntöön nimetty viranhaltija huoltajilta tulleen hakemuksen ja asiantuntijalausunnon perusteella.

Opetusryhmät esiopetuksessa tulee muodostaa siten, että opetuksessa voidaan saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet. Jos pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen opetus toteutetaan yleisopetuksen ryhmässä, esiopetusryhmässä saa olla enintään 20 oppilasta.

Pidennetyn oppivelvollisuuden lapsi on aina erityisen tuen piirissä, joten hänelle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) esiopetuksen alkaessa. HOJKS laaditaan moniammatillisena yhteistyönä huoltajien kanssa. Moniammatillinen yhteistyötä tekevät ryhmän lastentarhanopettaja / varhaiskasvatuksen erityisopettaja, erityisavustaja, varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja, koulun konsultoiva erityisopettaja, terapeutit ja mahdolliset muut tahot. Moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuvat asiantuntijat sovitaan huoltajien kanssa. HOJKS laaditaan syksyllä ja siihen kirjataan lapsen yksilölliset tavoitteet ja niiden toteutumista arvioidaan keväällä.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 39–40)

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- *Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.*
- *Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.*
- *Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.*

5.6. Perusopetuslaissa säädetty tukimuodot

5.6.1. Osa-aikainen erityisopetus

Osa-aikaisella erityisopetuksella voidaan parantaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen eri alueisiin liittyvien ongelmien kasvua. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan esimerkiksi lapsille, joilla on kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin tai vuorovaikutustaitoihin liittyviä vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen. Lapsen saama osa-aikainen erityisopetus suunnitellaan ja arvioidaan esiopettajan ja varhaiskasvatuksen konsultoivan erityisopettajan yhteistyönä. Opetukselle määritellään tavoite, kesto, toteuttamistavat ja työnjako. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla. Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisestä lapselle keskustellaan huoltajien kanssa. Huoltajien tuki osa-aikaisen erityisopetuksen onnistuneessa toteuttamisessa on keskeinen. Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisen suunnittelussa ja toteuttamisessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä myös oppilashuollon palveluista vastaavien kanssa.

Siirtymävaiheissa erityisopettaja toimii tiedon hankkijana ja välittäjänä. Alakoulun erityisopettaja voi vierailla keväällä esiopetusryhmissä tutustumassa koulutulokkaisiin. Erityisopettaja osallistuu tarvittaessa nk. siirtopalaveriin (esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen kuvaus).

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.40)

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä

yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

5.6.2. Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja apuvälineet

Avustajapalvelut

Esiopetuksessa avustajapalveluihin kuuluvat Nurmijärven varhaiskasvatuksessa työskentelevät erityisavustajat. Erityisavustajan tuki edistää lapsen selviytymistä, omatoimisuutta ja myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai useammalle ryhmän lapselle.

Pääsääntöisesti avustajan tuki suunnataan tehostetun ja erityisen tuen lapsille. Myös yleisen tuen aikana avustajan tuen kohdentaminen on mahdollista, jos lapsen tilanteessa on tapahtunut yllättävä muutos (esim. onnettomuuden tuoma määräaikainen liikuntarajoitteisuus.)

Esitykset avustajapalveluiden kohdentamisesta lapsiryhmiin tekee varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja yhteistyössä päiväkotien johtajien kanssa. Avustajan saamiseen vaikuttaa lapsiryhmän kokonaistilanne sekä lapsen tuen tarpeen laajuus. Avustajien työn kohdentamista arvioidaan säännöllisin väliajoin, koska tuen tarpeet voivat toimintakauden aikana muuttua.

Aluejohtaja tekee hallintopäätöksen erityisavustajan tuen kohdentamisesta lapsiryhmälle ja yksittäisen lapsen osalta avustajan antama tuki kirjataan lapsen pedagogiseen arvioon/selvitykseen, jotta se tulee näkyviin myös huoltajille.

Erityisen tuen lapsille suunnattu erityisavustajan tuki arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja kirjataan erityisen tuen päätökseen.

Avustajan tuen kohdentamista suunnitellaan työn alkuvaiheessa yhteisellä palaverilla, johon osallistuvat avustaja, esiopettaja, päiväkodinjohtaja sekä konsultoiva erityisopettaja. Asiat kirjataan avustajan työn tueksi erilliselle lomakkeelle. Palaverin tarkoituksena on selkeyttää työnjakoa ja löytää päivätasolla ne kohdat, jossa avustajan tuki on tärkeintä.

Tulkitsemispalvelut, erityiset apuvälineet ja muut opetuspalvelut

Erityisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen, muuhun fyysiseen tarpeeseen tai myös oppimisen erityistarpeisiin. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti ja niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota oman esiopetuksen henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan moniammatillisena yhteistyönä hyödyntäen huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan oppilaan palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arviossa. Erityistä tukea saavan oppilaan palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle oppilaalle mahdollisista palveluista ja erityisistä apuvälineistä tehdään hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 40–41)

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevalmiiden tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Eriyisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

5.7. Oppilashuollon antama tuki kasvun ja oppimisen kysymyksissä

Oppilashuollon toimijat ja muut asiantuntijat kutsutaan lapsikohtaisiin palavereihin, jos heidän tukeaan toivotaan kasvun ja oppimisen kysymyksiin. Näihin palavereihin kutsutaan aina huoltajat mukaan. Sen lisäksi esiopetusyksiköissä toimii Kasvun ja oppimisen tuen ryhmä (perusopetuslain pohjalta), joka käsittelee ryhmätasoisesti lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyviä kysymyksiä yhteistyössä oppilashuollon toimijoiden kanssa. Ryhmän kutsuu kokoon päiväkodin johtaja ja siihen osallistuu varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja, nimetyt oppilashuollon ammattihenkilöt sekä muut kutsutut asiantuntijat.

Kaikkien esiopetusryhmien tilanne käydään vuosittain läpi. Esiopettajat kutsutaan kertomaan oman lapsiryhmänsä kasvun ja oppimisen tilanteesta sekä ryhmän käytössä olevista tukiresursseista. Ryhmässä voidaan keskustella monialaista käsittelyä edellyttävistä pedagogisista arvioista ja selvityksistä, jos huoltajalle on asiasta etukäteen tiedotettu. Tällöin oppilashuollon toimijat voivat tuoda omaa asiantuntijuuttaan ryhmän pedagogisen toiminnan tueksi.

Kasvun ja oppimisen tuen palaverista ei tehdä erillisiä yhteisiä kirjauksia tai muistiota. Kaikille huoltajille tiedotetaan ryhmän kokoontumisajoista sekä osallistujista etukäteen. Ryhmässä voidaan puhua yksittäisestä lapsesta nimellä, mutta jos yksittäisen lapsen kasvun ja oppimisen tilanne vaatii jatkotyöskentelyä ja tarkempaa suunnitelmaa, se tehdään aina huoltajan kanssa yhdessä ja kirjatukset tehdään lapsen pedagogisiin lomakkeisiin.

Oppilashuoltolain mukaisen oppilashuollon työskentelyn periaatteet on kuvattu luvussa 6.

6. Oppilashuolto

6.1. Mitä oppilashuolto on?

Esiopetuksen oppilashuolto on lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtimista. Se on lapsen oppimisen sekä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemista lapsen tarpeiden mukaisesti. Oppilashuolto on myös ennaltaehkäisevää, yhteisöllistä toimintaa terveen ja turvallisen kasvu- ja oppimisympäristön luomiseksi.

Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko yhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi esiopetukseen piiriin kuuluvilla lapsilla on lakisääteinen oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Monialainen yhteistyö sekä varhainen, avoin, yhteistyö lapsen ja huoltajien kanssa on oppilashuollossa keskeistä.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 43–44)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta esiopetuksen opiskeluhollosta nimitystä oppilashuolto, opiskelijasta käsitettä lapsi, oppilaitoksesta nimitystä esiopetusyksikkö tai esiopetus. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä.

Lasten kehitysympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten myötä oppilashuollostakin on tullut yhä tärkeämpi osa esiopetuksen perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy kiinteästi esiopetuksen tehtävään edistää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Oppilashuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus.

Lapsella on oikeus saada maksutta oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Esiopetuksen oppilashuolto koskee myös pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia lapsia. Oppilashuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetusyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi lapsilla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen lapseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Esiopetuksen oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tässä luvussa määrätään oppilashuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta.

6.2. Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Ote esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.44–45)

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset. Esiopetusyhteisön tai lasten hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä huoltajan kanssa.

Esiopetuksessa oppilashuolto on esiopetusyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista on esiopetuksen henkilökunnalla. Oppilashuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä terveydenhoitopalvelut, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin lapseen, lapsen kehitysympäristöihin kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan siten, että ne ovat helposti saatavilla. Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräjassa.

Lapsen huoltajalle annetaan tieto käytettävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja. Lapsen ja huoltajan osallisuus oppilashuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja oppilashuollosta tiedottaminen lisäävät oppilashuollon tuntemusta ja edesauttavat palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa.

Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen välinen vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa oppilashuollon toimintaa. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa lapsen terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilashuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään esiopetusyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää oppilashuollon suunnitelmallista arviointia.

6.2.1. Oppilashuollon tasot

Opetuksen järjestäjä asettaa

- kuntatason oppilashuollon ohjausryhmän ja
- koulu- ja esiopetuskohtaiset oppilashuoltoryhmät.

Yksittäistä oppilasta koskevat asiat käsitellään tilannekohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä.

Kuntatason oppilashuollon ohjausryhmä

Nurmijärvellä oppilashuollon ohjausryhmänä toimii Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ohjausryhmä, jonka kokoonpano on seuraava:

- sivistystoimen johtaja, pj
- sosiaali- ja terveystoimen johtaja
- perhe- ja sosiaalipalveluiden päällikkö
- avoterveydenhuollon päällikkö
- opetuspäällikkö
- nuorisopäällikkö
- varhaiskasvatuspäällikkö
- avohoidon ylilääkäri
- toimiala-asiantuntija (verkostotyö)

Ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Ryhmä voi kuulla tarvittaessa asiantuntijoita. Ohjausryhmä myös kehittää moniammatillista yhteistyötä lasten, nuorten ja perheiden palveluissa asiakaslähtöisesti. Ohjausryhmän muita tehtäviä ovat kehittää varhaisen avoimen yhteistyön toimintaa osana arjen käytäntöjen edistämistä; ohjata ja seurata lastensuojelulain 12 §:n mukaisen lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelman valmistelua ja toteutumista sekä seurata lasten, nuorten ja perheiden valtakunnallisten linjausten ja politiikkaohjelmien toteutumista sekä niistä tiedottamista. Oppilashuolto kytkeytyy näin osaksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjän muuta strategista suunnittelua.

Esiopetuskohtainen yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä

Esiopetuskohtaista oppilashuoltoryhmää johtaa päiväkodin johtaja (pj) ja siihen kuuluvat varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja, neuvolaterveydenhoitaja, psykologi ja kuraattori. Tarvittaessa pyydetään kutsuttuna mukaan myös esiopetuksen muuta henkilökuntaa, varhaisen työn perheohjaaja, yhteistyökumppaneita (esim. vanhempaintoimikunnan edustaja tms.). Lasten ja huoltajien kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Lasten osallisuuden edistäminen on esiopetuksen oppilashuoltoryhmän tehtävä. Esiopetuksen oppilashuoltoryhmä kokoontuu esiopetusryhmien määrästä riippuen, vähintään yhden tai kaksi kertaa lukukaudessa. Ryhmä laatii kokoontumisistaan muistion.

Esiopetuksen oppilashuoltoryhmän tehtävät

Esiopetuksen oppilashuoltoryhmä vastaa oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Suunnittelun pohjana käytetään mm. 4-vuotiaille suunnattuja hyvinvointikyselyjä, asiakaskyselyjä sekä kasvun ja oppimisen tuen ryhmässä saatuja tietoja esiopetusryhmien tilanteesta.

Oppilashuoltoryhmän toimintaa ohjaa oppilashuoltosuunnitelma (osana esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa), johon on kirjattu yhteisöllistä oppilashuoltoa koskevat tavoitteet ja toimenpiteet. Oppilashuoltoryhmässä keskustellaan ryhmän asioista yleisellä tasolla, esim. pohtimalla ja tekemällä

monialaista suunnitelmaa siitä, miten tukea esiopetusryhmien työrauhaa ja ryhmäytymistä. Lisäksi huolehditaan esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s. 45–46)

Oppilashuoltoryhmät

Opetuksen järjestäjä asettaa oppilashuollon ohjausryhmän ja yksikkökohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä lasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi ikäryhmälle suunnattuja terveydenhoitopalveluja sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kuin käsiteltävä asia edellyttää.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon, kuten esi- ja perusopetuksen, yhteinen.

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa esiopetuksen oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Jos esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, voi koulukohtainen oppilashuoltoryhmä toimia myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmänä. Ryhmää johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja oppilashuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoaa se esiopetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää huoltajan suostumusta.

6.3. Yhteisöllinen oppilashuolto

Kaikki esiopetuksessa toimivat työntekijät ovat velvoitettuja toteuttamaan yhteisöllistä oppilashuoltoa ja heidän on päivittäisissä toiminnoissaan edistettävä lasten hyvinvointia sekä kotien ja esiopetuksen välistä yhteistyötä. Esiopetuksen henkilöstöllä on ensisijainen vastuu esiopetusryhmien hyvinvoinnista.

Yhteisöllistä oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko esiopetusyhteisöä tukevana oppilashuoltona. Tavoitteena on hyvinvoiva yhteisö, joka tukee ja edistää jokaisen lapsen oppimista ja hyvinvointia, ehkäisee pulmia sekä ennakoii mahdollisia riskejä.

6.3.1. Yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen

Yhteisöllisen opiskeluhuollon ensisijaisia toimintatapoja (Hallituksen esitys 67/2013 vp: perustelut)

- lasten osallisuutta tukevat toimintatavat
- myönteistä vuorovaikutusta ja tunneilmastoa tukevat keinot
- ongelmia ehkäisevät keinot
- myönteisen ryhmädynamiikan tukeminen hyvän ryhmähengen edistämiseksi
- varhainen puuttuminen ryhmien toiminnan kielteisiin piirteisiin

Yhteisöllisyyteen vaikutetaan toimintatavoilla, joilla uudet lapset otetaan vastaan yhteisöön ja joilla tuetaan lapsen siirtymistä kouluun tai uuteen yhteisöön. Lasten osallisuutta ja hyvinvointia tukee mahdollisuus vaikuttaa toiminnan, ruokailun, levon ja ulkoilun suunnitteluun.

Turvallisuuteen liittyvien riskien ennakointi ja toimintamallien suunnittelu ovat luonteeltaan yhteisöllistä toimintaa, jota tulisi kehittää yhdessä kaikkien esiopetusyhteisön jäsenten kanssa. Turvallisuuteen liittyviä toimintamalleja on tarpeen harjoitella yhdessä, esimerkkinä poistumisharjoitukset. Päiväkotien turvallisuussuunnitelmat nähdään osana yhteisöllistä oppilashuoltoa. Päiväkodeissa tehdään viiden vuoden välein työpaikkaselvityksiä, joiden tarkoituksena on hankkia tietoa työstä, työympäristöstä ja työolosuhteista sekä arvioida niiden vaikutuksia työntekijöiden terveyteen.

Yhteisölliseen oppilashuoltoon kuuluu yhteistoiminnan vahvistaminen kodin ja esiopetuksen kesken. Huoltajien osallisuutta lisäävät vanhempainillat, joissa on mahdollista keskustelu, ajatusten vaihto ja toiminnallisuus. Mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon lisää myös huoltajien osallisuutta. Tätä edesauttaa mm. vanhempainyhdistystoiminta. Yhteisölliseen oppilashuoltoon kuuluu myös yhteistyö esiopetusryhmän ulkopuolisten tahojen, esimerkiksi seurakunnan, poliisin ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Esimerkkejä yhteisöllisen opiskeluhuollon toteuttamismalleista:

- vertaistoiminta, sosiaalisten taitojen oppimista ja ryhmäytymistä tukevat toimintatavat, esim. MiniVerso ja vuorovaikutusleikkiryhmät
- tunnetaitojen oppimista edistävät menetelmät esim. Askeleittain-menetelmä
- tulevien esioppilaiden tutustumispäivät
- Ihmeelliset vuodet -menetelmä, joka tukee ammattiauttajia ja vanhempia käsittelemään lasten käyttäytymiseen liittyviä häiriöitä ja parantaa aikuisten ja lasten välistä suhdetta
- ryhmäyttävä vanhempainilta.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.45–46)

Oppilashuolto on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään esiopetusyhteisön ja ryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen, neuvolan sekä muiden kunnan lasten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Lasten ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Yhteisöllinen oppilashuolto luo esiopetuksessa edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Lapsella on oikeus turvallisiin oppimisympäristöihin, joihin kuuluvat niin fyysinen, psyykkinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on lasten ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana yksikkökohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja, päiväkodin johtaja tai rehtori ilmoittaa esiopetuksessa tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta tilanteeseen osallistuneiden huoltajille.

Rakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös esiopetuksen kuljetuksia, tapaturmien ehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat. Kun esiopetus järjestetään koulussa, otetaan myös esiopetus huomioon kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa.

6.3.2. Esiopetuskohtainen oppilashuoltosuunnitelma

Esiopetusyksikössä on käytössä yhteistyössä perusopetuksen kanssa laadittu lomake, johon kirjataan Esiopetuksen yksikötason oppilashuoltosuunnitelma. Suunnitelma voi olla kahden tai useamman esiopetusyksikön yhteinen. Siinä on otettava huomioon Nurmijärven kunnan Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut Nurmijärven kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia koskevat linjaukset. Oppilashuoltosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan menettelytavoista, joilla lapset, huoltajat, esiopetuksen henkilöstö sekä tarvittavilta osin yhteistyötahot otetaan mukaan ja perehdytetään suunnitelmaan. Samalla sovitaan suunnitelmasta tiedottamisesta edellä mainituille.

Päiväkodin johtaja vastaa esiopetuskohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta yhteistyössä oppilashuoltohenkilöstön kanssa. Esiopetuksen järjestäjä seuraa yksikkökohtaisten oppilashuoltosuunnitelmien toteutumista.

Oppilashuoltosuunnitelmaan kirjataan

- arvio oppilashuollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista oppilashuoltopalveluista
- esiopetusyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen oppilashuollon edistämiseksi ja tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi
- yhteistyön järjestäminen lasten ja heidän perheidensä sekä esiopetuksen ulkopuolisten lasten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa
- suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä
- toimenpiteet oppilashuoltosuunnitelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta).

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelmatyön perusteista (s.48)

Oppilashuoltosuunnitelmat

Esiopetuksessa opetussuunnitelma tulee myös oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä. Suunnitelmat ovat

- *kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus*
- *paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta*
- *yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma.*

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä yksikkökohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

6.4. Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan lapselle annettavia oppilashuollon palveluja, joita ovat neuvolaterveydenhuollon palvelut, opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä monialainen yksilökohtainen oppilashuolto.

6.4.1. Monialainen asiantuntijaryhmä

Yksittäisen oppilaan tai ryhmän psyykkisen, fyysisen tai sosiaalisen tuen tarpeen selvittämiseksi ja palvelujen järjestämiseksi voidaan tapauskohtaisesti koota monialainen asiantuntijaryhmä. Oppilashuollon asiantuntijaryhmästä puhutaan silloin, kun vähintään yksi osallistujista on neuvolaterveydenhoitaja, lääkäri, oppilashuollon psykologi tai kuraattori. Lähtökohtaisesti huoltaja osallistuu aina palaveriin, ellei hänen kanssaan ole asiasta toisin sovittu. Alle kouluikäisen lapsen osallisuuden toteutuminen mietitään tapauskohtaisesti. Oppilashuollon asiantuntijaryhmässä ei lähtökohtaisesti käsitellä perusopetuslain mukaisia opiskelun järjestämiseen liittyviä asioita (esim. tehostetun tai erityisen tuen järjestäminen).

Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaa huoltajan suostumuksella se työntekijä, jonka työtehtäviin asian selvittäminen kuuluu ja joka kantaa huolta lapsen tilanteesta. Esimerkiksi esiopetuksen työntekijä suosittelee huoltajalle asiantuntijaryhmän jäseniä tilannekohtaisesti oman arvionsa perusteella esim. terveydenhoitaja, kuraattori, psykologi, lääkäri, esiopettaja, lastenhoitaja, erityisavustaja, erityisopettaja. Asiantuntijaryhmään voidaan kuitenkin nimetä jäseniä vain huoltajan suostumuksella. Suostumus pyydetään aina kirjallisena.

6.4.2. Oppilashuoltokertomus

Monialaisesta yksilökohtaisesta tapaamisesta laaditaan oppilashuoltokertomus. Oppilashuoltokertomukseen kirjataan tiedot, jotka kuvaavat yksittäisen lapsen oppilashuollon tarvetta sekä suunniteltuja ja toteutettuja oppilashuollon toimenpiteitä.

Asiantuntijaryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön, jonka on kirjattava ryhmän toimintatavoitteiden kannalta välttämättömät lasta koskevat tiedot oppilashuoltokertomukseen. Myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet voivat tehdä kirjauksia salassapitovelvoitteiden estämättä. Jos sivulliselle annetaan

oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.

Yksilökohtainen oppilashuoltokertomus laaditaan sähköiseen järjestelmään. Täytetyt lomakkeet arkistoidaan esiopetuksessa salassa pidettävien asiakirjojen hallintakäytännön mukaisesti. Neurolaterveidenhuollon henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetyt potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Vastaavasti oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.

Opetuksen järjestäjä ylläpitää rekisterinpitäjänä monialaisen yksilökohtaisen oppilashuollon rekisteriä (oppilashuoltorekisteri). Rekisteriin tallennetaan laadittavat oppilashuoltokertomukset sekä muut siihen liittyvissä tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä lasta koskevat asiakirjat. Yksilökohtaisen oppilashuollon rekisteristä esiopetusyksikössä vastaa päiväkodin johtaja. Hän määrittelee tapauskohtaisesti käyttöoikeudet rekisteriin tallennettaviin tietoihin.

6.4.3. Salassapito, tiedonsiirto ja rekisteri

Asiantuntijaryhmän jäsenillä on oikeus pyytää neuvoa lapsen asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta ja ilmaista heille tässä tarkoituksessa salassa pidettäviä tietoja. Asiantuntijaryhmän jäsenet eivät saa käyttää asiantuntijaryhmän jäsenenä saamia salassa pidettäviä tietoja muuhun kuin oppilashuoltoon liittyvään tehtävään.

Asiantuntijaryhmän jäsenillä on oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhollosta vastaavalle viranomaiselle (päiväkodinjohtaja) sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluholloin järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön muiden lasten turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea myös esim. sellaista lapsen sairautta, joka tulee ottaa huomioon lapsen opetuksessa. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin laillinen peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä lapsen huoltajan suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon rekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle esi- tai perusopetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden esiopetuksen järjestäjän pyynnöstä.

6.4.4. Esiopetuksen henkilöstö yksilökohtaisen oppilashuollon toteuttajana

Esiopetuksen henkilöstö hoitaa työssään kasvatus- ja opetustehtäviä sekä osallistuu oppilashuollollisiin tehtäviin. Henkilöstön kannalta on tärkeää tietää, milloin toiminta ja lapsen ympärille koottu verkosto hoitaa perusopetuslain mukaisia esiopetukseen tai erityisopetukseen liittyviä asioita ja milloin toiminta on osa oppilashuoltoa.

Rajanveto tapahtuu niin, että toimiessaan yksilökohtaista oppilashuoltoa varten kootussa monialaisessa asiantuntijaryhmässä yhteistyössä psykologin, kuraattorin tai terveydenhoitajan kanssa, kyseessä on oppilashuolto. Ollessaan lapsen kanssa kahden opetustilanteessa tai käydessään keskustelua konsultoivan erityisopettajan /esimiehen/huoltajien kanssa, kyseessä on opetukseen liittyvä tilanne. Rajanveto on tärkeä, koska henkilöstön täytyy tietää, milloin noudatetaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain säännöksiä esimerkiksi salassapito- ja kirjaamisvelvoitteista ja milloin taas opetusta koskevia lakeja.

Ote Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (s.46–48)

Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan

- *lapselle annettavia terveydenhoitopalveluja, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina*
- *oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja*
- *yksittäistä lasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa.*

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen oppilashuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että esiopetuksen arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto esiopetuksessa perustuu aina huoltajan suostumukseen. Huoltajan osallisuutta tuetaan ja mielipiteitä kuullaan lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon toteuttamisessa. Lapsen osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuisissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Oppilashuoltotyö järjestetään niin, että lapsi voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Työssä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen lapsen tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu huoltajan suostumukseen. Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai lapsen läheisiä. Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa lapsen asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta.

Yksittäistä lasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat:

- *yksittäisen lapsen nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot*
- *kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa*
- *kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa*

- asian aihe ja vireille panija
- lapsen tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset
- toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet
- tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma
- toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä lasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä lasta tai muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.

Terveystieteiden henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetysti potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.

Lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä lapsen opettajalle, rehtorille tai päiväkodin johtajalle ja opetuksen järjestäjälle lapsen opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön lapsen tai muiden lasten turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista lapsen sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä lapsen huoltajan suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle esi- tai perusopetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden esi- tai perusopetuksen järjestäjän pyynnöstä.